

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679 και τον ν. 4624/2019

Ευγενίας Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου,

**Καθηγήτριας Τμήματος Εφαρμοσμένης Πληροφορικής Πανεπιστημίου Μακεδονίας,
Διευθύντριας Διαπανεπιστημιακού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ», www.mli.uom.gr**

Εισαγωγή

Στη σύγχρονη Κοινωνία της Πληροφορίας και των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ή προσωπικών δεδομένων, όπως ευρέως αποκαλούνται) παρουσιάζεται επιτακτική. Είναι ένας χώρος με μεγάλες και ιδιαίτερες προκλήσεις για τον νομοθέτη, αφού πρόκειται για ρυθμιστικό πεδίο με πολλές και διαρκώς αναδυόμενες πτυχές, τις οποίες δεν αρκούν για να καλύψουν οι κλασικές/γενικές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας.

Στον ευρωπαϊκό χώρο η ισχύουσα Οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών¹ αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της νομικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Οι βασικές της αρχές, που αποσκοπούν στην εξασφάλιση μιας ικανοποιητικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων, αλλά και μιας λειτουργικής εσωτερικής αγοράς στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα, παρά την κατάργησή της από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων². Ωστόσο, οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις που μεσολάβησαν -η θεαματική ανάπτυξη του διαδικτύου, οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, οι έξυπνες

¹ EE L 281/31 της 23.11.1995.

² Η Οδηγία ενσωματώθηκε στην Ελληνική έννομη τάξη με το ν. 2472/1997, ο οποίος υπέστη σημαντικές κατά καιρούς τροποποιήσεις. Για τις ρυθμίσεις του ν. 2472/1997 βλ. ενδεικτικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Προσωπικά δεδομένα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, την ίδια, Προσωπικά δεδομένα, εκδ. Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 37 επ., Αρμαμέντο, Π.-Σωτηρόπουλο, Β., Προσωπικά δεδομένα. Ερμηνεία κατ' άρθρο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2005 και 2008, Γιαννακούλα, Α.-Μηλαπιδου, Μ., Προσωπικά δεδομένα, σε σειρά «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι» (διεύθ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι/Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σελ. 3 επ., Ιγγλεζάκη, Ι., Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, Χρήστου, Β., Το δικαίωμα στην προστασία από την επεξεργασία δεδομένων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 85 επ., Χριστοδούλου, Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013. Μετά την εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων ο ν. 2472/1997 καταργήθηκε από τον ν. 4624/2019. Ο τελευταίος, στο άρθρο 84, διατήρησε σε ισχύ ορισμένες διατάξεις του ν. 2472/1997.

καρτες, το υπολογιστικό νέφος, το διαδίκτυο των πραγμάτων, η αλματωδώς εξελισσόμενη τεχνητή νοημοσύνη- και τα νέα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης, όπου η χρήση των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών προϋποθέτουν την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης ως προς την ασφάλεια των συναλλαγών, ανέδειξαν αφενός την ανάγκη για μεταρρύθμιση του ισχύοντος νομοθετικού καθεστώτος και την προσαρμογή του στην ψηφιακή εποχή και αφετέρου την ενίσχυση της ομοιόμορφης ρύθμισης στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. με τη μορφή ενός Κανονισμού στη θέση της Οδηγίας³. Τον Ιανουάριο 2012 ήρθε στη δημοσιότητα η Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων). Αφού μεσολάβησαν τα απαιτούμενα από το Ευρωπαϊκό Δίκαιο διαδικαστικά στάδια επί μία πενταετία, στη διάρκεια της οποίας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επεξεργάστηκε 3.999 τροπολογίες⁴, στις 4 Μαΐου του 2016 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο Κανονισμός 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)⁵. Η έναρξη εφαρμογής του Κανονισμού ορίστηκε στις 25 Μαΐου 2018, ημερομηνία κατάργησης της Οδηγίας 95/46. Την 29/9/2019 δημοσιεύθηκε ο ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α 137/29.9.2019) «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις».

1. Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων⁶ και οι καινοτόμες ρυθμίσεις του

³ Είναι χαρακτηριστικό ότι το 90% των κατοίκων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που μετείχαν σε σχετική έρευνα, ζήτησαν την ίδια προστασία των προσωπικών δεδομένων σε όλες τις χώρες της ΕΕ: Special Eurobarometer 359 (2011), Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf, σελ. 2.

⁴ Μήτρου,Λ., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, Αθήνα 2017, υπό 2.3, σημ. 93.

⁵ EE L 119 της 4.5.2016, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EL>

⁶ Για τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων βλ. ενδεικτικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου,Ε., Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων 2016/679 - Προκλήσεις εφαρμογής, σε Αλεξανδροπούλου,Ε.-Δαλακούρας,Θ.-Μαστροκόωστας,Χ., Πρακτικά 1ου διεπιστημονικού συνεδρίου «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ» Αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής, Νομική Σχολή ΔΠΘ, Κομοτηνή 25-26 Μαΐου 2018, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2019, Κοτσαλή,Λ.-Μενουδάκο,Κ., Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα 2018, Μήτρου,Λ., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, εκδ.

1.1. Γενική θεώρηση

Ο Κανονισμός θεσπίζει κανόνες που αφορούν την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων και κανόνες που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσωπικών δεδομένων. Στηρίζεται στο άρθρο 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 286 της ΣΕΚ), σύμφωνα με το οποίο «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν», αλλά και στο αντίστοιχο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Κανονισμός εφαρμόζεται στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο⁷, δηλ. στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε Λιχτενστάιν, Νορβηγία και Ισλανδία. Είναι ένα εκτενές λεπτομερές κείμενο 99 άρθρων (έναντι 34 της ισχύουσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ) με 173 αιτιολογικές σκέψεις Προοιμίου (έναντι 72 της ισχύουσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ). Έχει χαρακτηριστικά Οδηγίας, καθώς αναγνωρίζεται η διακριτική ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη για υιοθέτηση συγκεκριμένων επιλογών, π.χ. όσον αφορά στη χορήγηση αδειών επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών δεδομένων (άρθρο 36 παρ. 5), τη δυνατότητα μείωσης του ηλικιακού ορίου των 16 ετών στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων κατά τη διαδικτυακή τους περιήγηση (άρθρο 8 παρ. 1 εδ. 3).

Ο Κανονισμός διατηρεί τις κύριες έννοιες και ρυθμίσεις της Οδηγίας 95/46 (όπως η έννοια των προσωπικών δεδομένων, του υποκειμένου των δεδομένων, του υπευθύνου επεξεργασίας, του εκτελούντα την επεξεργασία, του αποδέκτη, της επεξεργασίας, του αρχείου/συστήματος αρχειοθέτησης, της συγκατάθεσης) αλλά επιπλέον εμπλουτίζει τις ρυθμίσεις της καταργηθείσας Οδηγίας και προθέτει νέες, ενισχύοντας τις υποχρεώσεις των υπευθύνων επεξεργασίας και ενδυναμώνοντας τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το άρθρο 2 της Οδηγίας, που αφορούσε τους ορισμούς, περιείχε οκτώ ορισμούς, έναντι 26 του αντίστοιχου άρθρου 4 του Κανονισμού.

1.2 Καινοτομίες του Κανονισμού

Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, Ιγγλεζάκη,Ι., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Θεσσαλονίκη 2018, Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2017, Γιαννόπουλο,Γ., Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ΕφημΔΔ 2017, σελ. 199 επ.

⁷ Βλ. την 154/6.7.2018 απόφαση της μικτής Επιτροπής για την ενσωμάτωση του Κανονισμού στη Συμφωνία για τον Ε.Ο.Χ. σε ΕΕ L 183 της 18.7.2018.

Τις σημαντικότερες καινοτομίες του Κανονισμού αποτελούν, πρώτα από όλα η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του (άρθρο 3 παρ. 2), δηλ. η εφαρμογή του και σε υπεύθυνους επεξεργασίας ή εκτελούντες επεξεργασία που δεν είναι εγκατεστημένοι στην ΕΕ, εφόσον είτε προσφέρουν αγαθά ή υπηρεσίες σε άτομα που βρίσκονται στην ΕΕ είτε παρακολουθούν τη συμπεριφορά των προσώπων αυτών π.χ στο πλαίσιο συμπεριφορικής διαφήμισης (δημιουργία καταναλωτικών μορφοτύπων, για τη στόχευση της προσφοράς προϊόντων ή υπηρεσιών). Η εδαφική εμβέλεια της Οδηγίας 95/46 αφορούσε τους υπεύθυνους επεξεργασίας που είχαν εγκατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή προσέφευγαν σε μέσα επεξεργασίας που βρίσκονταν στην ΕΕ (άρθρο 4 Οδηγίας). Πλέον, υπόκεινται στις ρυθμίσεις του Κανονισμού όχι μόνο αυτοί που είναι εγκατεστημένοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και εκείνοι, οι οποίοι βρίσκονται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά παρέχουν αγαθά ή υπηρεσίες σε πρόσωπα ευρισκόμενα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή παρακολουθούν τη συμπεριφορά των προσώπων αυτών από απόσταση π.χ. μέσω διαδικτύου. Αυτή η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής συνεπάγεται μεγαλύτερη προστασία του φυσικού προσώπου και των προσωπικών του δεδομένων.

Ως καινοτομίες του Κανονισμού αναφέρονται επίσης η εισαγωγή νέων δικαιωμάτων του υποκειμένου (π.χ. δικαίωμα διαγραφής /δικαίωμα στη λήθη⁸, στη φορητότητα), η προσθήκη νέων αρχών επεξεργασίας (όπως της διαφάνειας⁹, της λογοδοσίας, της ακεραιότητας και εμπιστευτικότητας), το ενισχυμένο πλέγμα υποχρεώσεων του υπευθύνου επεξεργασίας¹⁰ (όπως η λογοδοσία, η τήρηση αρχείων, η γνωστοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων στην Εποπτική Αρχή και στο υποκείμενο, η προστασία των δεδομένων ήδη από το σχεδιασμό της επεξεργασίας και εξ ορισμού:privacy by design/privacy by default¹¹, η εκτίμηση αντικτύπου¹² όταν

⁸ Βλ. Mitrou,L.- Karyda,M., EU's Data Protection Reform and the right to be forgotten – A legal response to a technological challenge?, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2165245, Ξανθούλη, Ν., Το δικαίωμα στη λήθη υπό το φως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ΔιΜΕΕ 2013, σελ. 177 επ., Παναγοπούλου-Κουτνατζή,Φ., Το δικαίωμα στη λήθη την εποχή της αβάσταχτης μνήμης. Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, ΕφημΔΔ 2012, σελ. 264 επ., την ίδια, Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης), ΕφημΔΔ 2016.714-728.

⁹ Βλ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή,Φ., Η αρχή της διαφάνειας κατά την επεξεργασία δεδομένων, σε Λ. Κοτσαλή-Κ.Μενουδάκο, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., σελ. 233-244.

¹⁰ Βλ. Γιαννόπουλο,Γ.-Μήτρου,Λ.-Γσόλια,Γ., Υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας, σε Λ. Κοτσαλή-Κ.Μενουδάκο, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., σελ. 167-232.

¹¹ Βλ. Λουκά,Ν., Προστασία των δεδομένων απ' στον σχεδιασμό στον Γενικό Κανονισμό για την προστασία δεδομένων, Σνήγορος 129/2018, σελ. 38 επ., τον ίδιο, Τεχνικά μέτρα του Γενικού Κανονισμού για την προστασία δεδομένων (GDPR):Κρυπτογράφηση και ψευδωνυμοποίηση, Σνήγορος 123/2017, σελ. 46 επ.

¹² Βλ. Ζορκάδη,Β., Εκτίμηση αντικτύπου στην προστασία δεδομένων, σε Λ. Κοτσαλή-Κ.Μενουδάκο, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., σελ. 245-266.

η επεξεργασία ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τα προσωπικά δεδομένα), η αύξηση των υποχρεώσεων του εκτελούντος την επεξεργασία, ο θεσμός του υπευθύνου προστασίας δεδομένων, οι ειδικές προστατευτικές ρυθμίσεις για τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών, η ρητή δυνατότητα ανάκλησης της συγκατάθεσης του υποκειμένου, η απόσυρση της γενικής υποχρέωσης δήλωσης της επεξεργασίας στην Εποπτική Αρχή ή λήψης της σχετικής άδειας, η θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας δεδομένων, ο μηχανισμός συνεργασίας και συνεκτικότητας, η ενθάρρυνση για θέσπιση μηχανισμών πιστοποίησης, η αυστηροποίηση των κυρώσεων. Από τα παραπάνω αναφερόμενα, και με την παραδοχή ότι δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της καινοτομίας η ενδυνάμωση ήδη υπάρχουσών υποχρεώσεων, κυρώσεων και δικαιωμάτων, στις καινοτομίες συγκαταλέγεται η ειδική προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών, η απόσυρση της γενικής υποχρέωσης γνωστοποίησης της επεξεργασίας και της λήψης άδειας (με την επιφύλαξη του άρθρου 36 παρ. 5), η μετακύλιση του βάρους απόδειξης της νόμιμης επεξεργασίας στον υπεύθυνο επεξεργασίας, με το οικονομικό ενδιαφέρον να εστιάζεται στην αυστηροποίηση των κυρώσεων και συγκεκριμένα στα υψηλά πρόστιμα έως 20.000.000 ευρώ ή –αν είναι μεγαλύτερο- έως το 4% του παγκόσμιου ετήσιου τζίρου της επιχείρησης που επεξεργάζεται δεδομένα¹³. Η ρύθμιση του ελληνικού νόμου (άρθρο 21 ν. 2472/1997), που ίσχυε μέχρι την έναρξη εφαρμογής του Κανονισμού, προέβλεπε πρόστιμο από 880,41 έως 146.735,14 ευρώ.

Η αλήθεια είναι ότι οι λοιπές «καινοτομίες» αποτελούν επεκτάσεις ρυθμίσεων που υπήρχαν στην Οδηγία είτε είχαν νομολογηθεί από αποφάσεις-σταθμούς του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της κυρίαρχης ερμηνευτικής αρμοδιότητάς του είτε είχαν εκφρασθεί από την Ομάδα του άρθρου 29 στο πλαίσιο της γνωμοδοτικής της αρμοδιότητας, είτε είχαν ήδη αναπτυχθεί από τη θεωρία, πάντως δεν πρόκειται για παντελώς άγνωστες ρυθμίσεις, οι οποίες εισήχθησαν πρώτη φορά με τον Γενικό Κανονισμό. Έτσι και το δικαίωμα στη λήθη, διαπλασμένο από τη θεωρία¹⁴ είχε

¹³ Σύμφωνα με το άρθρο 83 παρ. 4 και παρ. 5 του Κανονισμού η παράβαση των σχετικών διατάξεων επισύρει διοικητικά πρόστιμα έως 10.000.000 ευρώ ή, αν ο παραβάτης είναι επιχείρηση, έως το 2% (ή, κατά περίπτωση, το 4%) του συνολικού παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών του προηγούμενου οικονομικού έτους, ανάλογα με το ποιο είναι υψηλότερο. Βλ. Κόμνιο,Κ., Οι γενικοί όροι επιβολής προστίμων κατά τον γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, ΔιΜΕΕ 2017, σελ. 502-513. Πάντως φαίνεται εύλογο, τον πρώτο καιρό της εφαρμογής του Κανονισμού, οι εποπτικές Αρχές να ανταποκριθούν στον συμβουλευτικό τους ρόλο και στην εξάντληση των διορθωτικών εξουσιών του άρθρου 58 παρ. 2, στην κατεύθυνση της ομαλής προσαρμογής και συμμόρφωσης.

¹⁴ Βλ. Ιγγλεζάκη,Ι., Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 97 επ. και τις εκεί παραπομπές, Ξανθούλη, Ν., Το δικαίωμα στη λήθη υπό το φως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ΔιΜΕΕ 2013, σελ. 177 επ., Γκαγκάτση,Α., Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη στη διεθνή έννομη τάξη, διπλωματική εργασία, Α.Π.Θ., Τμήμα Νομικής, Θεσσαλονίκη 2014 και τις εκεί παραπομπές.

νομολογηθεί¹⁵, ως έκφανση του δικαιώματος αντίταξης, το δικαίωμα στη φορητότητα αριθμού ήταν ήδη γνωστό από την Οδηγία 2002/22¹⁶ στον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η αρχή της διαφάνειας είχε ήδη ως έκφασή της το δικαίωμα ενημέρωσης και πρόσβασης των άρθρων 10, 11 και 12 της Οδηγίας 95/46, η αρχή της λογοδοσίας είχε ήδη καλλιεργηθεί, όπως φαίνεται από τη Γνώμη 3/2010 της Ομάδας του άρθρου 29¹⁷, η αρχή της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας ήταν προαπαιτούμενα για την υποχρέωση ασφάλειας των δεδομένων του άρθρου 16 και 17 της Οδηγίας 95/46, η γνωστοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων στην Εποπτική Αρχή και στο υποκείμενο προβλέπονταν ήδη στον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών από την Οδηγία 2002/58 (άρθρο 4 παρ. 2 και 3) και τον Κανονισμό 611/2013¹⁸, η προστασία των δεδομένων ήδη από το σχεδιασμό της επεξεργασίας και εξ ορισμού: *privacy by design/privacy by default* αποτελούσε έκφανση της τεχνολογικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων¹⁹, η εκτίμηση αντικτύπου όταν η επεξεργασία ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τα προσωπικά δεδομένα προβλεπόταν ήδη από την υπ' αριθ. 3/2010 Γνώμη της Ομάδας του άρθρου 29²⁰, και είχε ήδη επισημανθεί η σχετική αναγκαιότητα από αποφάσεις και της Ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων ως «μελέτη επικινδυνότητας»²¹, ο θεσμός του υπευθύνου προστασίας δεδομένων, προβλεπόταν ως προαιρετικός στην Οδηγία 95/46 (άρθρο 18 παρ. 2) και εφαρμοζόταν ήδη σε Κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

¹⁵ Απόφαση Google Spain και Google, C-131/12, EU:C:2014:317

¹⁶ Οδηγία 2002/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας), ΕΕ L 108 της 24.4.2002, άρθρο 30 (φορητότητα αριθμού)

¹⁷ https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2010/wp173_el.pdf

¹⁸ Κανονισμός 611/2013/ΕΕ σχετικά με τα εφαρμοστέα μέτρα για την κοινοποίηση παραβιάσεων προσωπικών δεδομένων βάσει της οδηγίας 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, L 173 της 26.6.2013

¹⁹ Βλ. Μήτρου, Λ., *Privacy by design. Η τεχνολογική διάσταση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων*, ό.π., σελ. 14 επ., Ιγγλεζάκη, Ι., *Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τον σχεδιασμό (data protection by design) και εξ ορισμού (data protection by default)*, Συνήγορος 2013, σελ. 76 επ.

²⁰ Η Γνώμη προέβλεπε ως ενδεικνύομενο μέτρο συμμόρφωσης προς την ισχύουσα νομοθεσία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής μέσω της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων –μεταξύ άλλων- την *πραγματοποίηση αξιολόγησης αντικτύπου στην ιδιωτική ζωή πριν από την εφαρμογή νέων συστημάτων πληροφοριών ή/και τεχνολογιών για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα* : https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2010/wp173_el.pdf, σελ. 14, σημ. 7. Βλ. και Γνώμη 8/2014 της Ομάδας του άρθρου 29 σχετικά με τις πρόσφατες εξελίξεις στο διαδίκτυο των πραγμάτων, https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp223_el.pdf

²¹ Απόφαση 186/2014, για τη λειτουργία του συστήματος «Τειρεσίας Σύστημα Ελέγχου Κινδύνων» (ΤΣΕΚ), www.dpa.gr. Πρβλ και αποφάσεις 137/2013 και 104/2015 για το μετρό της Αθήνας, www.dpa.gr

όπως στη Γαλλία²² και τη Γερμανία²³, αλλά συναντώνταν ήδη και σε άλλες περιπτώσεις²⁴, η δυνατότητα ανάκλησης της συγκατάθεσης του υποκειμένου εξυπακουόταν²⁵, αλλά προβλεπόταν και από το άρθρο 2 περ. ια εδ. γ ν. 2472/1997, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας δεδομένων αποτελεί διάδοχο της Ομάδας του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46, ο μηχανισμός συνεργασίας και συνεκτικότητας²⁶ αποτελεί ενδυνάμωση αντίστοιχου μηχανισμού που ήδη λειτουργούσε υπό την ισχύ της Οδηγίας, όπως και η ενθάρρυνση για θέσπιση κωδίκων δεοντολογίας.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στη λογοδοσία, στη συμμόρφωση. Πλέον πρέπει αυτός ο οποίος επεξεργάζεται δεδομένα ανά πάσα στιγμή να επιδεικνύει και να αποδεικνύει συμμόρφωση με τον Κανονισμό. Όπως αναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 82 παρ. 3 του Κανονισμού, το βάρος απόδειξης, ότι είναι εναρμονισμένος με τον Κανονισμό, το φέρει ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων. Αυτός πρέπει να αποδεικνύει ότι εκπληρώνει τις επιταγές του Κανονισμού, όχι εκείνος ο οποίος καταγγέλλει. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε αντιστροφή του βάρους αποδείξεως.

2. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων πριν και μετά τον Κανονισμό

2.1. Εισαγωγή –Θέση του προβλήματος

Τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων απαιτούν ειδική προστασία, καθώς αυτοί έχουν μικρότερη επίγνωση των κινδύνων, των συνεπειών και των δικαιωμάτων σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα²⁷. Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά, και ιδίως οι έφηβοι, εξοικειώνονται πολύ νωρίς με τις νέες τεχνολογίες και χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας με μεγάλη άνεση. Είναι χαρακτηριστικό πως το 38% των παιδιών 9-12 ετών και το

²² « Correspondant Informatique et Libertés » (CIL), προβλεπόμενος στον γαλλικό νόμο, loi “Informatique et Libertés” 1978 όπως τροποποιήθηκε το 2004.

²³ Βλ. ενδεικτικά Ιγγλεζάκη,Ι., Γενικός Κανονισμός..., ό.π., σελ. 96, Μήτρου,Λ., Ο Γενικός Κανονισμός..., ό.π., σελ. 113.

²⁴ Όπως από τον Κανονισμό 45/2001 για τα όργανα και οργανισμούς της Ε.Ε.. Βλ. επίσης συναφείς θεσμούς (άρθρο 3 παρ. 2 ν. 3674/2008-υπεύθυνος διασφάλισης απορρήτου, άρθρο 7 παρ. 2 ν. 3917/2011-υπεύθυνος ασφάλειας δεδομένων) σε Ιγγλεζάκη,Ι., Γενικός Κανονισμός..., ό.π., σελ. 97, Σωτηρόπουλο,Β., Υπεύθυνος προστασίας δεδομένων, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017.

²⁵ Γνώμη 15/2011 της Ομάδας του άρθρου 29, σχετική με τον ορισμό της συγκατάθεσης, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_el.pdf , σελ. 32 επ. Βλ. ενδεικτικά, Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου,Ε., Προσωπικά δεδομένα, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα 2016, σελ. 95.

²⁶ Μίτλεττον,Φ., Ο μηχανισμός συνεργασίας και συνεκτικότητας (one stop shop), σε Λ. Κοτσαλή-Κ.Μενουδάκο, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., σελ. 283-297.

²⁷ Βλ. και την υπ’ αριθ. 38 (πρώην 29) αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού.

77% των εφήβων 15-16 ετών έχουν λογαριασμό σε κοινωνικά δίκτυα, ενώ οι ανήλικοι 15-16 ετών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο κατά μέσο όρο 2 ώρες την ημέρα²⁸.

Αντίθετα, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί δεν διαθέτουν όλοι τις σχετικές γνώσεις για να παρακολουθήσουν τα παιδιά στην πλοήγηση, πόσο μάλλον να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους του διαδικτύου, ενώ κάποιοι έχουν και μια στάση απόρριψης απέναντι στο τελευταίο. Πέρα από τους παραδοσιακούς κινδύνους στους οποίους εκτίθενται οι ανήλικοι χρήστες του Διαδικτύου, όπως οι ιστοσελίδες που είναι παράνομες ή τείνουν να επηρεάσουν αρνητικά την ψυχοσωματική τους ανάπτυξη (πορνογραφία, ρατσισμός, φυσική και ψυχολογική βία, βομβαρδισμός από ελκυστικά διαφημιστικά μηνύματα), επικίνδυνη είναι η άντληση πληροφοριών²⁹ από τους ανηλίκους για τους ίδιους και για τα κοντινά τους πρόσωπα (γονείς, λοιποί συγγενείς, φίλοι), εν αγνοία των τελευταίων, με συνέπεια τη δημιουργία βάσεων δεδομένων, για σκοπούς είτε νόμιμους (π.χ. εμπορικούς) είτε παράνομους (π.χ. απαγωγές, ληστείες, προσηλυτισμό και άλλες αξιόποινες πράξεις). Ενόψει των παραπάνω παρουσιάζεται επιτακτική η ανάγκη της παρέμβασης του νομοθέτη³⁰, στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων, η οποία πρέπει να συνδυάζεται με την εμπεριστατωμένη ενημέρωση των ανηλίκων, των γονέων και εκπαιδευτικών σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας και με την ευαισθητοποίηση των παρόχων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο³¹.

2.2. Προστατευτικές πρωτοβουλίες στον ευρωπαϊκό και στον ελληνικό χώρο πριν τον Γενικό Κανονισμό

Η ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει ως κύριο στόχο της Ένωσης την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών³². Στην ίδια κατεύθυνση, ο Χάρτης των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³³, στο άρθρο 24, ορίζει ως θεμελιώδες δικαίωμα την προστασία του παιδιού και προβλέπει ότι σε όλες τις δράσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε

²⁸ Στοιχεία για το 2011. Βλ. σχετικά την Έκθεση για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2012-0353+0+DOC+WORD+V0//EL>. Βλ. και πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα 29 Εθνικών Αρχών Προστασίας Προσωπικών δεδομένων από όλες τις ηπείρους, του 2015, όπου ανάγλυφα εμφανίζεται η ολιγοπρία των ιδιοκτητών ιστοτόπων που απευθύνονται σε παιδιά ή είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς σε αυτά, να προστατεύσουν τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων (πολιτικές όχι προσαρμοσμένες σε ανηλίκους, ή ημιτελώς σχεδιασμένες, συλλογή πληθώρας προσωπικών δεδομένων, διαβίβαση σε τρίτους κλπ): <http://194.242.234.211/documents/10160/0/GPEN+Privacy+Sweep+2015.pdf>

²⁹ Π.χ. τα αθλήματα στα οποία επιδίδεται η οικογένειά τους, οι προτιμήσεις τους για διακοπές αναψυχής, οι καταναλωτικές τους συνήθειες.

³⁰ Παραδείγματα νομοθετικών ρυθμίσεων σε άλλα κράτη βλ. παλιότερα σε Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο και η νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αρμ ΞΑ (2007), σελ. 850,851.

³¹ Βλ. αναλυτικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο..., ό.π., σελ. 848-849, Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Κοινωνία της πληροφορίας και νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων της οικογένειας και των μελών της, ΕλλΔνη 49(2008) 697,698.

³² Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 εδ. 4 της Ενοποιημένης απόδοσης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ C 202 της 7.6.2016), «Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού».

³³ ΕΕ C 364 της 18.12.2000 και ΕΕ C 326 της 26.10.2012. Βλ. Ιωάννου, Μ.-Ε., σε Τζέμο, Β. (επιμ.), Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 24, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015.

αναλαμβάνονται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ευαισθητοποιήθηκε αρκετά νωρίς, ήδη από το 1996, απέναντι στους κινδύνους που απειλούν τους ανήλικους χρήστες του Διαδικτύου, με αποτέλεσμα να εκπονηθούν στους κόλπους της αρκετά κείμενα προστασίας προσωπικών δεδομένων³⁴, παρότι αντιμετώπιζαν περιθωριακά ή αποσπασματικά το πρόβλημα της προστασίας των ανηλίκων απέναντι στην αθέμιτη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των ίδιων και των κοντινών τους προσώπων. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε υπογραφεί η από 25/01/96 Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, που κυρώθηκε με τον ελληνικό Ν. 2502/1997³⁵. Στον διεθνή χώρο είχαν προηγηθεί η Διακήρυξη της Γενεύης για τα δικαιώματα του παιδιού, 1923, καθώς και η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 20/11/89³⁶.

Το 2006 η Επιτροπή έθεσε τη βάση για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού με την Ανακοίνωση της Επιτροπής «Σχετικά με μια στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δικαιώματα του παιδιού»³⁷. Το 2007, με τη μεσολάβηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κορυφαίες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις κινητής τηλεφωνίας υπέγραψαν συμφωνία για τον τρόπο προστασίας των ανηλίκων – χρηστών κινητών τηλεφώνων³⁸, ενώ το 2009 μεγάλες εταιρίες ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης σύναψαν ευρωπαϊκή συμφωνία για τη βελτίωση της ασφάλειας χρηστών κάτω των 18 ετών³⁹. Στο πλαίσιο του θεματολογίου της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού⁴⁰, στο οποίο

³⁴ Όπως η πράσινη Βίβλος που υιοθέτησε η Επιτροπή «για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες πληροφόρησης» (1996), η Σύσταση του Συμβουλίου «για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών πληροφόρησης μέσω της προώθησης εθνικών πλαισίων εξασφάλισης ενός συγκρίσιμου και αποτελεσματικού επιπέδου προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» (ΕΕ L 270 της 7.10.1998). Βλ. λεπτομέρειες για τα κείμενα αυτά σε έκθεση (που υιοθέτησε, την 12/6/2001 η γαλλική Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, CNIL), σε C. Alvergnat, Internet et la collecte de données personnelles auprès des mineurs, <http://www.cnil.fr/fileadmin/documents/approfondir/rapports/mineurs.pdf>, σελ. 3 επ. Επίσης σημαντική είναι η Σύσταση 2006/952/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του δικαιώματος απάντησης σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και πληροφόρησης» (ΕΕ L 378/72 της 27.12.2006).

³⁵ Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών (ΦΕΚ Α/103).

³⁶ Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 1990 και μέχρι σήμερα έχει επικυρωθεί σχεδόν από όλες τις χώρες του κόσμου, ενώ στην Ελλάδα επικυρώθηκε με το ν. 2101/1992 (ΦΕΚ 192/2.12.92). Βλ. Φασουλή, Β., Τα δικαιώματα του παιδιού: Ιστορική διάσταση και σύγχρονη εξέλιξη, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2012, σελ. 203 επ.

³⁷ COM(2006) 367 τελικό: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:r12555&from=EL>

³⁸ Βλ. το κείμενο της συμφωνίας σε http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/itemlongdetail.cfm?item_id=3153

³⁹ Βλ. το κείμενο της συμφωνίας σε http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/itemlongdetail.cfm?item_id=4672. Βλ. όμως και Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 2012, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf), στο οποίο (σημείο 44) εκφράζεται η λύπη του για τη μη τήρηση της συμφωνίας που υπεγράφη στις 9 Φεβρουαρίου 2009 μεταξύ της Επιτροπής και 17 κοινωνικών δικτύων στο διαδίκτυο, στα οποία συμπεριλαμβάνονται το Facebook και το Myspace, για την προώθηση της προστασίας και της ασφάλειας των ανηλίκων στο διαδίκτυο.

⁴⁰ 15.2.2011 COM(2011) 60 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0060&from=en>. Σημειώνεται ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το

αναλύονται οι δράσεις κατ' εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού⁴¹, αλλά και γενικότερα της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»⁴², η Επιτροπή θέτει ως στόχο την επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των παιδιών στον ψηφιακό χώρο, *περιλαμβανομένων των προσωπικών τους -δεδομένων*⁴³, με ταυτόχρονη πλήρη κατοχύρωση του δικαιώματος προσπέλασης του Διαδικτύου προς όφελος της κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των παιδιών.

Στις 20.11.2012 εκδόθηκε Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο⁴⁴, στην αρχή του οποίου γίνεται αναφορά στα σχετικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Ψήφισμα αυτό, στο κεφάλαιο με τον τίτλο «Προστασία της ιδιωτικής ζωής», επαναλαμβάνει τη σπουδαιότητα της προστασίας των δεδομένων για τα παιδιά, λαμβανομένης ειδικότερα υπόψη της ταχείας ανάπτυξης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των διαδικτυακών χώρων συνομιλιών και δεδομένης της αυξανόμενης ροής και πρόσβασης στα προσωπικά δεδομένα μέσω ψηφιακών μέσων και επικροτεί τον τότε προτεινόμενο Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων και τις ειδικές διατάξεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών.

Ακολούθησε το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2014 σχετικά με την 25η επέτειο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁴⁵, το οποίο, μεταξύ άλλων, ζητεί να εφαρμοστεί μια αποτελεσματική συνεργατική προσέγγιση και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών επιβολής του νόμου, των δικαστικών αρχών, της βιομηχανίας των ΤΠΕ, των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου, του τραπεζικού τομέα και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων υποστήριξης των νέων και των παιδιών, με στόχο να διασφαλιστούν τα δικαιώματα και η προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο και να θεωρούνται τα παιδιά ευάλωτα άτομα βάσει του νόμου· καλεί την Επιτροπή να αναλάβει την

Ψήφισμα της 27ης Νοεμβρίου 2014 σχετικά με την 25η επέτειο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο σημείο 2, καλεί την Επιτροπή να προτείνει μια φιλόδοξη και ολοκληρωμένη στρατηγική για τα δικαιώματα του παιδιού καθώς και σχέδιο δράσης για τα επόμενα πέντε χρόνια, αξιοποιώντας και επικαιροποιώντας το θεματολόγιο της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού. Στο ίδιο πνεύμα το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI)), στο σημείο 83, καλεί την Επιτροπή να προτείνει ένα φιλόδοξο και περιεκτικό σύστημα που θα διαδεχθεί το θεματολόγιο της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού το 2015.

⁴¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής: Σχετικά με μια στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δικαιώματα του παιδιού, COM(2006) 367 τελικό, βλ. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0367:FIN:EL:PDF>

⁴² Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ευρώπη 2020 - Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», COM (2010) 2020 τελικό, βλ. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EL:PDF>

⁴³ Η Επιτροπή με το Πρόγραμμα «Ασφαλέστερο διαδίκτυο» συντονίζει και στηρίζει τις προσπάθειες για την παροχή εφοδίων και την προστασία των παιδιών στο επιγραμμικό περιβάλλον: Απόφαση αριθ. 1351/2008/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, για τη θέσπιση πολυετούς κοινοτικού προγράμματος σχετικά με την προστασία των παιδιών που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο και άλλες τεχνολογίες της επικοινωνίας, ΕΕ L 348 της 24.12.2008, σσ. 118–127.

⁴⁴ Βλ. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf). Είχε προηγηθεί το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου “Προς μια ευρωπαϊκή στρατηγική για τα δικαιώματα του παιδιού”, 16/01/08, όπως και το Ψήφισμα σχετικά με τα μέτρα προστασίας των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ C 020 της 20/01/1997 σ. 0170).

⁴⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2014-0070&language=EL>

πρωτοβουλία να ζητήσει από όλα τα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση όλων των μορφών άγρας παιδιών και εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο.

Στη συνέχεια το Ψήφισμα της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI))⁴⁶, στο σημείο 31, θεωρεί αναγκαίο να εξοικειωθούν οι πολίτες, και ιδίως τα παιδιά, με το ζήτημα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και στον κυβερνοχώρο, και να γνωρίζουν τους κινδύνους στους οποίους είναι εκτεθειμένοι· υπογραμμίζει ότι, λόγω των ταχέων τεχνολογικών εξελίξεων και των αυξανόμενων επιθέσεων στον κυβερνοχώρο, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, με ιδιαίτερη έμφαση στην ασφάλεια της επεξεργασίας και της αποθήκευσης. Το ίδιο Ψήφισμα, στο σημείο 76, τονίζει ότι η κατάρτιση προφίλ παιδιών στο διαδίκτυο θα πρέπει να απαγορεύεται.

Επίσης η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 έχει εκδώσει τη Γνωμοδότηση 2/2009 για την προστασία προσωπικών δεδομένων παιδιών (γενικές κατευθυντήριες γραμμές και η ειδική περίπτωση των σχολείων)⁴⁷. Οι σχετικές κατευθυντήριες γραμμές αφορούν: α) Το μείζον συμφέρον του παιδιού ως πρωταρχικής νομικής αρχής που απαιτεί η ιδιωτικότητα του παιδιού να προστατεύεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και στοχεύει στην ενδυνάμωση του δικαιώματος του παιδιού στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, την οποία πρέπει να τηρούν όλοι οι φορείς, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, οι οποίοι λαμβάνουν αποφάσεις που έχουν σχέση με παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των ασκούντων τη γονική μέριμνα. β) Την απαραίτητη προστασία και φροντίδα για τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών, στο πλαίσιο της κηδεμονευόμενης ανάπτυξης των παιδιών η οποία συνεπάγεται εκτεταμένη επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων από διάφορους φορείς, όπως εκπαίδευσης, κοινωνικής ασφάλισης, υγείας, ιδίως στην περίπτωση της διαβίβασης δεδομένων, με διακινδύνευση της μη εφαρμογής των αρχών επεξεργασίας. γ) Το δικαίωμα του παιδιού στην ιδιωτική του ζωή, κατ' εφαρμογή του άρθρου 16 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁴⁸, που πρέπει να τηρείται από όλους, ακόμη και από τους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού. δ) Την αντιπροσώπευση, με την έννοια ότι, παρά το καθεστώς της νόμιμης αντιπροσώπευσης του παιδιού, θα πρέπει να ζητείται η γνώμη των παιδιών, από ορισμένη ηλικία, σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν, λαμβανομένου υπόψη ότι τα δικαιώματα στην προστασία δεδομένων ανήκουν στο παιδί και όχι στους νόμιμους αντιπροσώπους του οι οποίοι απλά τα ασκούν⁴⁹. ε) Την επίλυση ζητημάτων σύγκρουσης του μείζονος συμφέροντος του παιδιού με το δικαίωμά του στην ιδιωτικότητα, όπως στην περίπτωση διαβίβασης προσωπικών του δεδομένων⁵⁰ ή

⁴⁶ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0286+0+DOC+XML+V0//EL>

⁴⁷ http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_el.pdf

⁴⁸ Το άρθρο 16 της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προβλέπει ότι κανένα παιδί δεν θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, άλλα ούτε παρανόμων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του.

⁴⁹ Επίσης στο Ψήφισμα τονίζεται ότι αν η επεξεργασία δεδομένου παιδιού άρχισε με τη συγκατάθεση νόμιμου αντιπροσώπου του, το εν λόγω παιδί μπορεί με την ενηλικίωσή του να ανακαλέσει τη συγκατάθεση που είχε παράσχει ο αντιπρόσωπός του ή να παράσχει τη ρητή συγκατάθεσή του όπου αυτό απαιτείται. Για παράδειγμα, αν νόμιμος αντιπρόσωπος έχει παράσχει ρητή συγκατάθεση για να συμπεριληφθεί το παιδί το οποίο εκπροσωπεί σε κλινική δοκιμή, μετά την ενηλικίωση, ο υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων πρέπει να διασφαλίζει ότι εξακολουθεί να υπάρχει η σχετική συγκατάθεση για την επεξεργασία των δεδομένων του πρώην ανηλίκου.

⁵⁰ Όταν, για παράδειγμα, υπηρεσία προστασίας της νεολαίας ζητά ιατρικά δεδομένα ανηλίκου σε περιπτώσεις παιδικής αμέλειας ή κακοποίησης ή όταν ζητάται από εκπαιδευτικό να κοινοποιήσει προσωπικά δεδομένα παιδιού σε κοινωνικό λειτουργό προκειμένου να προστατεύσει το παιδί σωματικά ή ψυχολογικά.

με την απαίτηση συγκατάθεσης των νόμιμων αντιπροσώπων του⁵¹. στ) Την προσαρμογή της άσκησης των δικαιωμάτων του παιδιού⁵², εν προκειμένω στα προσωπικά του δεδομένα, στο βαθμό ωριμότητας του παιδιού.

Η ίδια Ομάδα του άρθρου 29 στη Γνωμοδότηση 5/2009⁵³ σχετικά με την επιγραμμική συμπεριφορική διαφήμιση, στο σημείο 4.1.4 *Συγκατάθεση με ενημέρωση του χρήστη: παιδιά*, εκφράζει τεκμηριωμένα την άποψη ότι οι πάροχοι διαφημιστικών δικτύων δεν πρέπει να προσφέρουν κατηγορίες ενδιαφερόντων για σκοπούς συμπεριφορικής διαφήμισης⁵⁴ ή επηρεασμού των παιδιών.

Στον ελληνικό χώρο, παρότι δεν υπάρχει νομική διάταξη στοχευμένη στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων, υπάρχουν αρκετές πρωτοβουλίες της ελληνικής πολιτείας για την ασφαλή πλοήγηση των ανηλίκων στο διαδίκτυο, που καλύπτουν και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (www.ypepth.gr) εφαρμόζει μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου (www.sch.gr) μία συγκεκριμένη πολιτική προστασίας των μαθητών από την έκθεσή τους σε ακατάλληλο περιεχόμενο του Διαδικτύου. Επίσης σημαντικότατο έργο προσφέρουν ο διαδικτυακός τόπος Ελληνικού Κόμβου Ασφαλούς Διαδικτύου (www.saferinternet.gr) και SafeLine (www.safeline.gr), που αποτελούν δράσεις του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας στην κατεύθυνση της προστασίας των πολιτών από το ηλεκτρονικό έγκλημα, πτυχές του οποίου αφορούν τους ανηλίκους (<http://www.astynomia.gr>). Στην ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και ο θεσμός του Συνήγορου του Παιδιού, με πλούσια δράση (www.0-18.gr). Επίσης, η Αρχή Προστασίας προσωπικών δεδομένων, με πράξεις της, που εφαρμόζουν τη νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα σε ανηλίκους, είτε αποκλειστικά είτε μαζί με άλλες προστατευτέες ομάδες, δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές προς τη σχετική προστασία. Τέτοιες πράξεις είναι, μεταξύ άλλων, η Οδηγία 1/2011 (άρθρο 18), όπου δίδονται κατευθύνσεις για τον

⁵¹ Το μείζον συμφέρον πρέπει να προταχθεί, για παράδειγμα, αν η διανοητική ή η σωματική ακεραιότητα του παιδιού βρίσκεται σε κίνδυνο.

⁵² Π.χ. στο πεδίο της συγκατάθεσης, η λύση μπορεί να διαβαθμιστεί από την απλή διαβούλευση με το παιδί έως την παράλληλη συγκατάθεση του παιδιού και του νόμιμου εκπροσώπου ακόμη και την αποκλειστική συγκατάθεση του παιδιού αν έχει επαρκή βαθμό ωριμότητας. Το δικαίωμα σταδιακής συμμετοχής του παιδιού στις αποφάσεις που το αφορούν ασκείται είτε με ελεύθερη έκφραση της γνώμης του στο πλαίσιο διαβούλευσης είτε με κοινή απόφαση του παιδιού και του ασκούντα την επιμέλεια είτε τέλος με αυτόνομη απόφαση του παιδιού. Το δικαίωμα συμμετοχής μπορεί να ασκείται σε ποικίλα διαφορετικά θέματα όπως στον γεωγραφικό εντοπισμό, στη χρήση εικόνων παιδιών κ.ά.

⁵³ Στην κατεύθυνση της εναρμόνισης της στάσης των κρατών μελών της Ε.Ε. σε σοβαρά θέματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, με το άρθρο 29 της Οδηγίας 95/46/EK έχει συσταθεί η Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, γνωστή ως «Ομάδα του άρθρου 29»: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp171_el.pdf Στα άρθρα 68 επ. του Κανονισμού προβλέπεται αντίστοιχα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, ως νομικό πρόσωπο, με σκοπό τη διασφάλιση της συνεκτικής εφαρμογής του Κανονισμού.

⁵⁴ Η συμπεριφορική διαφήμιση είναι η διαφήμιση που βασίζεται στην παρατήρηση της συμπεριφοράς των χρηστών σε βάθος χρόνου. Μελετά τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς αυτής μέσω των ενεργειών των χρηστών (επαναλαμβανόμενες επισκέψεις σε δικτυακούς τόπους, διαδραστικές ενέργειες, λέξεις-κλειδιά, επιγραμμική παραγωγή περιεχομένου κλπ.) με σκοπό τη δημιουργία συγκεκριμένου προφίλ και την επακόλουθη προώθηση στοχευτημένης διαφήμισης που να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα: Γνωμοδότηση 5/2009 της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 σχετικά με την επιγραμμική συμπεριφορική διαφήμιση http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp171_el.pdf, σελ. 6.

νόμιμο τρόπο με τον οποίο επιτρέπεται η εγκατάσταση συστημάτων επιτήρησης στα σχολεία και σε χώρους που δραστηριοποιούνται ανήλικοι, η Γνωμοδότηση 4/2015 της Αρχής για τη δήλωση της απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών για λόγους θρησκευτικής συνείδησης, οι αποφάσεις 7/2003 για τήρηση βιβλιαρίου υγείας μαθητών, 27/2008, 49/2013, 78/2013 για σύστημα βιντεοεπιτήρησης σε εκπαιδευτήρια, η 138/2014 για το σχολικό πρόγραμμα ΕΥΖΗΝ, η 139/2014 για τη νόμιμη λειτουργία του πληροφοριακού συστήματος Myschool, η 55/2013 για άδεια διαβίβασης σε ασφαλιστική Εταιρεία ιατροπαιδαγωγικών γνωματεύσεων μαθήτριας, η 4/2010 και η 15/2009 για χορήγηση στοιχείων μαθητών σε ερευνητή και σε Δήμο αντίστοιχα, η 113/2012 για χορήγηση στοιχείων βρεφών από βρεφοκομείο σε ερευνητή, η 89/2011 για χορήγηση από νοσοκομείο ιατρικών δεδομένων ανηλίκου.

2.3. Οι ειδικές διατάξεις του Κανονισμού για την προστασία προσωπικών δεδομένων παιδιών

Η ισχύουσα Οδηγία 95/46 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς και η συμπληρωματική Οδηγία της 2002/58⁵⁵, δεν περιλαμβάνουν ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία προσωπικών δεδομένων παιδιών. Με δεδομένο ότι οι παραπάνω Οδηγίες εφαρμόζονται σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από την ηλικία του, τα προσωπικά δεδομένα παιδιών εμπίπτουν στη γενική προστασία που οι Οδηγίες παρέχουν σε κάθε φυσικό πρόσωπο. Το κενό αυτό έχει επισημανθεί εδώ και αρκετά χρόνια και έχουν προταθεί σχετικές νομικές ρυθμίσεις⁵⁶.

Εξειδικευμένες διατάξεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων περιλαμβάνονται για πρώτη φορά στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας δεδομένων⁵⁷. Στην αιτιολογική σκέψη 38⁵⁸ του Κανονισμού, τεκμηριώνεται η αναγκαιότητα ειδικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων παιδιών και υπογραμμίζεται ότι αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να επικεντρωθεί στις περιπτώσεις που η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων παιδιών αποσκοπεί στην εμπορία ή τη

⁵⁵ Οδηγία 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών), ΕΕ L 201 της 31.7.2002.

⁵⁶ Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο διαδίκτυο...., ό.π., σελ. 852 επ., η ίδια, Κοινωνία της Πληροφορίας και νομική προστασία, ό.π., σελ. 698,699.

⁵⁷ Για τις ειδικές προστατευτικές διατάξεις των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στην Πρόταση του Κανονισμού (2012) βλ. σε Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στην Πρόταση Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων της 25.1.2012, σε Αναστασόπουλο, Δ. (επιμ.), Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «LegalTech & Data Protection», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013, σελ. 47-56, Ιγγλεζάκη, Ι., Προστασία προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, ΔιΜΕΕ 2015, σελ. 173 επ.

⁵⁸ Σύμφωνα με αυτή την αιτιολογική σκέψη «Τα παιδιά απαιτούν ειδική προστασία όσον αφορά τα δεδομένα τους προσωπικού χαρακτήρα, καθώς τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των σχετικών κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί. Η συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα δεν θα πρέπει να είναι απαραίτητη σε συνάρτηση με υπηρεσίες πρόληψης ή παροχής συμβουλών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί». Σημειώνεται ότι η τελευταία φράση χρήζει σχολιασμού, τουλάχιστον στην απόλυτη μορφή που είναι διατυπωμένη, καθώς δεν απαιτεί τη γονική συναίνεση για υπηρεσίες πρόληψης/παροχής συμβουλών, χωρίς παράλληλα να θέτει συγκεκριμένες ασφαλιστικές δικλίδες για την προέλευση των συμβουλών και την ορθότητά τους.

δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και στη συλλογή δεδομένων παιδιών κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στον Κανονισμό θα μπορούσε να διαχωρισθεί α) στην ειδική προστασία που παρέχεται στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών, η οποία εκφράζεται στο άρθρο 8 και β) στη γενική προστασία που ισχύει σε κάθε περίπτωση (όχι δηλ. μόνο κατά τη χρήση διαδικτυακών υπηρεσιών), προστασία που εκφράζεται με τις λοιπές sporadικές σχετικές διατάξεις του Κανονισμού.

2.3.1. Έννοια «παιδιού»

Για τον καθορισμό της έννοιας του όρου «παιδί», η Πρόταση του Κανονισμού περιλάμβανε ορισμό εναρμονισμένο με τον ορισμό που προβλέπεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού⁵⁹. Συγκεκριμένα στην περ. 18 του άρθρου 4 της Πρότασης, το οποίο περιλάμβανε τους ορισμούς, αναφερόταν ότι «παιδί» είναι οποιοδήποτε πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών. Σημειώνεται ότι στο τελικό κείμενο του Κανονισμού, όπως δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, στο άρθρο 4 (ορισμοί) δεν περιλαμβάνεται ορισμός για το «παιδί»⁶⁰. Κατά την άποψή μας, για λόγους ασφάλειας δικαίου, και την αποφυγή ερμηνευτικών αμφισημιών, είτε θα έπρεπε η διάταξη να παραμείνει είτε να αντικατασταθεί η λέξη «παιδί», η οποία συναντάται σε αρκετές διατάξεις του Κανονισμού, από τον νομικό όρο «ανήλικος», δεδομένου ότι η έννοια και η διάρκεια της ανηλικότητας ρυθμίζεται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους. Άλλωστε και από νομοτεχνική άποψη, θα έπρεπε να παραμείνει ο ορισμός για το παιδί στο άρθρο 4 (ορισμοί), δεδομένου ότι ο όρος χρησιμοποιείται ευρέως στον Κανονισμό και θα έπρεπε να του αποδοθεί συγκεκριμένο περιεχόμενο. Πάντως, και υπό το τελικό κείμενο του Κανονισμού, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο όρος «παιδί» στις διάφορες διατάξεις του παραπέμπει στον σχετικό ορισμό της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών.

2.3.2. Συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (άρθρο 8 Κανονισμού)

Το άρθρο 8 του Κανονισμού^{61, 62} με τίτλο «Προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών» στην παρ. 1 ορίζει ότι, στην περίπτωση

⁵⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, *Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.* Βλ. το πλήρες κείμενο της Σύμβασης σε <https://www.unicef.gr/%cf%84%ce%bf-%cf%80%ce%bb%ce%ae%cf%81%ce%b5%cf%82-%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bc%ce%b5%ce%bd%ce%bf-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%83%cf%8d%ce%bc%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b7%cf%82-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%8e%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85-%cf%80%ce%b1%ce%b9%ce%b4%ce%b9%ce%bf%cf%8d/a4-366-22>.

⁶⁰ Ο ορισμός απαλείφθηκε κατά τη διαδικασία ενόπιον του Συμβουλίου, βλ. Milda Macenaite & Eleni Kosta (2017) *Consent for processing children's personal data in the EU: following in US footsteps?*, Information & Communications Technology Law, 26:2, σελ. 165.

⁶¹ Το κείμενο του άρθρου 8 έχει ως εξής: 1. Όταν εφαρμόζεται το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α), σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε παιδί, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού είναι σύνομη εάν το παιδί είναι τουλάχιστον 16 χρονών. Εάν το παιδί είναι ηλικίας κάτω των 16 ετών, η επεξεργασία αυτή είναι σύνομη μόνο εάν και στον βαθμό που η εν λόγω συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού. Τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν διά νόμου μικρότερη ηλικία για τους εν λόγω σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω μικρότερη ηλικία δεν είναι κάτω από τα 13 έτη. 2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η

που νομική βάση της επεξεργασίας είναι η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων (άρθρο 6 παρ. 1^α), η συγκατάθεση που παρέχεται από παιδί για την επεξεργασία προσωπικών του δεδομένων, στο πλαίσιο προσφοράς υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε αυτό, είναι έγκυρη εάν το παιδί είναι τουλάχιστον 16 χρονών. Εάν το παιδί είναι ηλικίας κάτω των 16 ετών, η επεξεργασία αυτή είναι σύννομη μόνο εάν και στον βαθμό που η εν λόγω συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού. Ωστόσο παρέχεται η ευχέρεια στα κράτη μέλη να προβλέπουν στην εθνική τους νομοθεσία μικρότερη ηλικία για τους εν λόγω σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι η μικρότερη αυτή ηλικία δεν είναι κάτω από τα 13 έτη⁶³.

Η διάταξη κινείται στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του ηλεκτρονικού εμπορίου -και ευρύτερα του επιχειρείν- και της ελεύθερης ροής πληροφοριών, μέσω της άρσης των «περιττών», κατά την εκτίμηση του ενωσιακού νομοθέτη, εμποδίων, αφού για την επιγραμματική επιχειρηματική δραστηριότητα κάνει δεκτή τη συγκατάθεση ανηλίκου 16 ετών και άνω, αφήνοντας την ευχέρεια στα κράτη-μέλη και για μείωση του ηλικιακού αυτού ορίου.

Ο Έλληνας νομοθέτης μείωσε το παραπάνω ηλικιακό όριο στα 15 έτη. Συγκεκριμένα η πρόσφατη διάταξη του άρθρου 21 του ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α 137/29.8.2019) ορίζει ότι: «1. Όταν εφαρμόζεται το άρθρο 6 παρ. 1^α του Κανονισμού, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλίκου, κατά την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε αυτόν, είναι σύννομη, εφόσον ο ανήλικος έχει συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας του και παρέχει τη συγκατάθεσή του. 2. Εάν ο ανήλικος είναι κάτω των 15 ετών η επεξεργασία της παρ. 1 είναι σύννομη μόνο μετά την παροχή συγκατάθεσης του νομίμου αντιπροσώπου του».

συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία. 3. Η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει το γενικό ενοχικό δίκαιο των κρατών μελών, όπως τους κανόνες περί ισχύος, κατάρτισης ή συνεπειών μιας σύμβασης σε σχέση με παιδί.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 της αρχικής Πρότασης Κανονισμού με τίτλο «Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού», 1. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας απευθείας σε παιδί, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού ηλικίας κάτω των 13 ετών είναι σύννομη μόνον εάν και εφόσον η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από τον γονέα ή τον κηδεμόνα του παιδιού. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να εξασφαλίσει επαληθεύσιμη συγκατάθεση, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία. 2. Η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει το γενικό ενοχικό δίκαιο των κρατών μελών, όπως τους κανόνες περί κύρους, κατάρτισης ή συνεπειών μιας σύμβασης σε σχέση με παιδί. 3. Η Επιτροπή εξουσιοδοτείται να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 86 για τον περαιτέρω προσδιορισμό των κριτηρίων και των απαιτήσεων για τις μεθόδους εξασφάλισης της επαληθεύσιμης συγκατάθεσης η οποία αναφέρεται στην παράγραφο 1. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή εξετάζει ειδικά μέτρα για πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. 4. Η Επιτροπή μπορεί να θεσπίσει πρότυπα έντυπα για ειδικές μεθόδους για την εξασφάλιση της επαληθεύσιμης συγκατάθεσης η οποία αναφέρεται στην παράγραφο 1. Οι εν λόγω εκτελεστικές πράξεις εκδίδονται σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που αναφέρεται στο άρθρο 87 παράγραφος 2.

⁶² Βλ. Χριστοδούλου,Κ., Συγκατάθεση ανηλίκου προς επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του, σε Κοτσαλή,Λ.-Μενουδάκο,Κ., ό.π., σελ. 61 επ.. Την «προϊστορία» της ρύθμισης του άρθρου 8 πριν έρθει στο φως η Πρόταση Κανονισμού του 2012, αλλά και την όλη διαδαλώδη και πολυετή διαδρομή της Πρότασης, σε Ευρωκοινοβούλιο και Συμβούλιο, κατά την οποία διατυπώθηκαν και απόψεις περί διαγραφής του άρθρου 8, μέχρι το τελικό κείμενο του Κανονισμού, καθώς και τις σχετικές θέσεις του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προσωπικών Δεδομένων και της Ομάδας του άρθρου 29 βλ. σε Milda Macenaite & Eleni Kosta (2017), ό.π., σελ. 164 επ.

⁶³ Βλ. το ισχύον καθεστώς στις λίγες ευρωπαϊκές χώρες που είχαν αντιμετωπίσει νομοθετικά το ζήτημα της ηλικιακής ωριμότητας του ανηλίκου για συγκατάθεση στην επεξεργασία των δεδομένων του πριν τον Κανονισμό (οι περισσότερες το αντιμετώπιζαν με τις γενικές διατάξεις περί δικαιοπρακτικής ικανότητας) σε Milda Macenaite & Eleni Kosta (2017), ό.π., σελ. 152 επ. Σημειώνεται ότι ούτε η ομάδα του άρθρου 29, στην υπ' αριθ. 2/2009 Γνώμη της, http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_el.pdf, είχε ορίσει συγκεκριμένο ηλικιακό κατώφλι, αλλά έθετε κατά περίπτωση κριτήρια, όπως η ωριμότητα του παιδιού (δυνατότητα αντίληψης, σοβαρότητα κλπ) και το είδος της επεξεργασίας (π.χ. έρευνα ή διαφήμιση) με τον συνακόλουθο βαθμό διακινδύνευσης της ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων.

2.3.2.1. Πεδίο εφαρμογής

Όσον αφορά το πεδίο ρύθμισης, η διάταξη αναφέρεται στις περιπτώσεις που νομική βάση της επεξεργασίας των δεδομένων αποτελεί η συγκατάθεση, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. α του Κανονισμού. Η αντικατάσταση του τίτλου «Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού» του άρθρου 8 της Πρότασης Κανονισμού με τον τίτλο «Προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών» στο τελικό κείμενο του Κανονισμού αποτελεί νομοτεχνική βελτίωση, γιατί αποδίδει ακριβώς τη νομική βάση της επεξεργασίας, δηλ. τη συγκατάθεση, αφού στις περιπτώσεις που η νομική βάση είναι άλλος λόγος⁶⁴ π.χ. δημόσιο συμφέρον, δεν εφαρμόζεται η διάταξη.

Η διάταξη του άρθρου 8 του Κανονισμού αφορά τη συγκατάθεση μόνο για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, π.χ. δεν αφορά τη δήλωση βούλησης για κατάρτιση σύμβασης. Όπως διευκρινίζεται στην τελευταία παράγραφο του παραπάνω άρθρου, η διάταξη δεν επηρεάζει το γενικό ενοχικό δίκαιο των κρατών μελών, όπως τους κανόνες περί ισχύος, κατάρτισης ή συνεπειών μιας σύμβασης σε σχέση με παιδί. Άρα στις περιπτώσεις διαδικτυακών συναλλαγών εξακολουθούν να ισχύουν οι προϋποθέσεις της γονικής συγκατάθεσης, ανάλογα με τα στάδια της δικαιοπρακτικής ικανότητας του ανηλίκου που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες.

Περαιτέρω, η διάταξη αφορά μόνο τις περιπτώσεις προσφοράς υπηρεσιών κοινωνίας των πληροφοριών και ειδικότερα εκείνες που προσφέρονται απευθείας σε παιδί.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 αρ. 25 του Κανονισμού⁶⁵, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου⁶⁶,

⁶⁴ Οι άλλοι λόγοι ως νομικές βάσεις/προϋποθέσεις της επεξεργασίας προβλέπονται στο άρθρο 6 παρ. 1 του Κανονισμού κατά την οποία «Άρθρο 6 Νομιμότητα της επεξεργασίας : 1. Η επεξεργασία είναι σύνομη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς, β) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης της οποίας το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης, γ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας, δ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, ε) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας, στ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των έννομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερισχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων που επιβάλλουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί. Το στοιχείο στ) του πρώτου εδαφίου δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία που διενεργείται από δημόσιες αρχές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

⁶⁵ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών είναι υπηρεσία κατά την έννοια του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ L 241 της 17.9.2015, σ. 1).

⁶⁶ Σύμφωνα με αυτή την διάταξη, «υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών είναι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών. Για τους σκοπούς του παρόντος ορισμού, νοείται με τον όρο: i) «εξ αποστάσεως»: υπηρεσία που παρέχεται χωρίς τα συμβαλλόμενα μέρη να είναι ταυτόχρονα παρόντα, ii) «με ηλεκτρονικά μέσα»: υπηρεσία που παρέχεται στην αφετηρία της και γίνεται αποδεκτή στον προορισμό της μέσω εξοπλισμών ηλεκτρονικής επεξεργασίας (συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής συμπίεσης) ή αποθήκευσης δεδομένων και η οποία παρέχεται, διαβιβάζεται και λαμβάνεται εξ ολοκλήρου μέσω τηλεφωνικής γραμμής, ραδιοφωνικής μετάδοσης, οπτικής ίνας ή με άλλα ηλεκτρομαγνητικά μέσα, iii) «κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών»: υπηρεσία που παρέχεται με μετάδοση δεδομένων κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας.»

υπηρεσία κοινωνίας των πληροφοριών είναι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής⁶⁷, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών. Ως «εξ αποστάσεως» υπηρεσία νοείται εκείνη που παρέχεται χωρίς τα συμβαλλόμενα μέρη να είναι ταυτόχρονα παρόντα. Υπηρεσία «με ηλεκτρονικά μέσα» είναι εκείνη που παρέχεται στην αφετηρία της και γίνεται αποδεκτή στον προορισμό της μέσω εξοπλισμών ηλεκτρονικής επεξεργασίας (συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής συμπίεσης) ή αποθήκευσης δεδομένων και η οποία παρέχεται, διαβιβάζεται και λαμβάνεται εξ ολοκλήρου μέσω τηλεφωνικής γραμμής, ραδιοφωνικής μετάδοσης, οπτικής ίνας ή με άλλα ηλεκτρομαγνητικά μέσα. Η υπηρεσία «κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών» αφορά υπηρεσία που παρέχεται με μετάδοση δεδομένων κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας.

Οι υπηρεσίες κοινωνίας των πληροφοριών που προσφέρονται απευθείας σε παιδί, στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 8 του Κανονισμού, είναι υπηρεσίες που είτε απευθύνονται σε παιδιά από τη φύση τους (παιδικές ιστοσελίδες) είτε είναι γενικού ενδιαφέροντος, αλλά οι ιδιοκτήτες τους αποκτούν γνώση π.χ. με λήψη της ηλικίας του επισκέπτη ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η υπηρεσία χρησιμοποιείται από παιδί⁶⁸.

Συνεπώς δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 8 του Κανονισμού οποιαδήποτε άλλη περίπτωση που γίνεται επεξεργασία προσωπικών δεδομένων παιδιών, π.χ. όταν η συλλογή δεδομένων γίνεται εκτός διαδικτύου σε ένα μη επιγραμμικό εμπορικό κατάστημα.

2.3.2.2. Ηλικιακό όριο

Η διάταξη του άρθρου 8 διακρίνει τους αποδέκτες των υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών σε δύο κατηγορίες με κριτήριο την ηλικία τους: α) στους 16 ετών και άνω και β) στους κάτω των 16 ετών. Στην πρώτη περίπτωση αρκεί η συγκατάθεση του αποδέκτη, ενώ στη δεύτερη περίπτωση απαιτείται η συγκατάθεση του ασκούντα τη γονική μέριμνα είτε με τη μορφή της εξαρχής συναίνεσης του ασκούντα τη γονική μέριμνα είτε με τη μορφή έγκρισης της συγκατάθεσης που παρασχέθηκε από τον κάτω των 16 ετών ανήλικο. Σημειώνεται ότι το ηλικιακό όριο που προέβλεπε η Πρόταση Κανονισμού ήταν 13 έτη. Η αύξηση του ορίου στα 16 έτη προκάλεσε πολλές αντιδράσεις με το επιχείρημα ότι προσβάλλει την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, που πραγματώνεται μέσω της χρήσης του διαδικτύου⁶⁹.

Παρατηρείται ότι η διάταξη παρέχει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να μειώσουν το ηλικιακό όριο των 16 ετών το πολύ μέχρι τα 13 έτη. Αυτή η ευχέρεια που παρέχεται στα κράτη μέλη να αποκλίνουν από τη βασική ρύθμιση των 16 ετών είναι μια από τις περιπτώσεις που προσδίδουν στον

⁶⁷ Όπως έχει κριθεί από το (τότε) Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Δ.Ε.Κ.), η έννοια της αμοιβής είναι ευρύτατη, καλύπτοντας όχι μόνο τις περιπτώσεις που την αμοιβή καταβάλλει ο αποδέκτης της υπηρεσίας, αλλά και τις περιπτώσεις που ο παρέχων την υπηρεσία εισπράττει αμοιβή για την ίδια υπηρεσία μέσω άλλων πηγών π.χ. διαφημίσεων: Απόφαση ΔΕΚ της 26. 4. 1988 - Υπόθεση 352/85, Bond van Adverteerders και λοιπών κατά Ολλανδικού Δημοσίου, αρ. 16, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ae51e8cf-f21c-4d14-b93e-53f05d6e13d5.0007.06/DOC_1&format=PD

⁶⁸ Milda Macenaite & Eleni Kosta (2017), ό.π., σελ. 172.

⁶⁹ Βλ. ενδεικτικά Παναγοπούλου-Κουντατζή, Φ., Τα νέα δικαιώματα για τους πολίτες βάσει του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων: μια πρώτη αποτίμηση και συνταγματική αξιολόγηση, ΕφημΔΔ 1/2017, σελ. 85, Macenaite, M.-Kosta, E., ό.π., σελ. 165 και τις εκεί παραπομπές.

Κανονισμό χαρακτηριστικά Οδηγίας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω⁷⁰. Από την άλλη πλευρά, στην ουσία ο ενωσιακός νομοθέτης διαχωρίζει την προστασία των ανηλίκων 13 ετών και άνω από την προστασία των ανηλίκων κάτω των 13 ετών. Η ρύθμιση αυτή ακολουθεί το αμερικανικό πρότυπο και συγκεκριμένα την Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)⁷¹, όπως είχε επισημανθεί και για την αντίστοιχη διάταξη της Πρότασης Κανονισμού⁷², την οποία εφαρμόζουν και στην πολιτική τους πολλοί ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης στην Ε.Ε⁷³. Θα μπορούσε να παρατηρηθεί ότι η νομοθετική αυτή προσέγγιση/σύγκλιση επιδρά θετικά στη διακίνηση δεδομένων μεταξύ των δύο ηπείρων, στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου και τη συνακόλουθη διευκόλυνση του τελευταίου.

2.3.2.3. Συγκατάθεση και επαλήθευση

Ένα άλλο αξιοπρόσεκτο σημείο της διάταξης είναι ότι η παραπάνω ρύθμιση δεν απαιτεί την εκ των προτέρων συγκατάθεση (συναίνεση) του γονέα, αρκούμενη και στην εκ των υστέρων συγκατάθεση, δηλ. στην έγκρισή του, κατά παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα της συναίνεσης⁷⁴, που θα εξυπηρετούσε περισσότερο τον σκοπό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 8 του Κανονισμού, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να καταβάλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού⁷⁵, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία. Αντικείμενο της επαλήθευσης αυτής, η οποία λογικά ακολουθεί την επαλήθευση της ηλικίας του ανηλίκου⁷⁶, δεν είναι μόνο το γεγονός της

⁷⁰ Βλ. παραπάνω, υπό 1.1.

⁷¹ Children's Online Privacy Protection Act (2000), 15 USC Ch. 91, σε <http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title15/chapter91&edition=prelim>. Βλ. Σχετικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο....., ό.π., σελ. 851, Ιγγλεζάκη, Ι., ό.π., σελ. 173 και πρόσφατα Macenaite, M.- Kosta, E., ό.π., σελ. 168 επ.

⁷² Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στην Πρόταση Κανονισμού....., ό.π., σελ. 52. Βλ. πρόσφατα Macenaite, M.- Kosta, E., ό.π., σελ. 182-183.

⁷³ Η πρακτική αυτή γεννήθηκε λόγω της ανυπαρξίας σχετικού ηλικιακού ορίου στην ευρωπαϊκή νομοθεσία και της διευκόλυνσης διακίνησης δεδομένων μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ από την υιοθέτηση ομοιόμορφης ρύθμισης.

⁷⁴ Για τη συναίνεση ως προϋπόθεση νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων βλ. ενδεικτικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Προσωπικά δεδομένα, 2016, σελ. 87 επ., και τις εκεί παραπομπές, Ιγγλεζάκη, Ι., Η συγκατάθεση στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων, σε Λ. Κοτσαλή, Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 95 επ., Χριστοδούλου, Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., σελ. 49 επ. Βλ. και Γνώμη 15/2011 της Ομάδας του άρθρου 29, σχετική με τον ορισμό της συγκατάθεσης, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_el.pdf

⁷⁵ Βλ. Milda Macenaite & Eleni Kosta, ό.π., σελ. 185-186, όπου αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα της γονικής συγκατάθεσης για την προστασία των παιδιών, λόγω μεταξύ άλλων, και της «συγκαταθετικής κόπωσης» («consent fatigue») των γονέων. Η «κόπωση» αυτή συνεπάγεται χαλάρωση της προσοχής των γονέων σχετικά με το αντικείμενο της συγκατάθεσης, κατάσταση που αντιστρατεύεται τον επιδιωκόμενο στόχο της παιδικής προστασίας.

⁷⁶ Η υποχρέωση επαλήθευσης της ηλικίας του συγκατατιθέμενου επισημαίνεται στην Γνώμη 15/2011 της Ομάδας του άρθρου 29 σχετικά με τον ορισμό της συγκατάθεσης http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_el.pdf.

Συγκεκριμένα στο κεφ. III.A.5. Συγκατάθεση φυσικών προσώπων που στερούνται πλήρους δικαιπρακτικής ικανότητας, αφού διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει εναρμονισμένη διαδικασία για τον έλεγχο της ηλικίας ενός παιδιού, υπογραμμίζεται ότι “ Θα έπρεπε να καταστεί υποχρεωτική η χρησιμοποίηση μηχανισμών επιγραμμικών ελέγχου της ηλικίας. Υπάρχουν επί του παρόντος διάφοροι μηχανισμοί και διάφορες ελάχιστες ηλικίες. Για παράδειγμα, αντί να εφαρμοστεί ένας ενιαίος κανόνας, ο έλεγχος της ηλικίας θα μπορούσε να στηρίζεται σε μια «κινητή κλίμακα», προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο μηχανισμός που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί θα εξαρτάται από τις συνθήκες, όπως από το είδος της επεξεργασίας (οι

συγκατάθεσης, αλλά και αν ο συγκατατεθείς είναι ο φορέας της άσκησης της γονικής μέριμνας. Κατά την ερμηνεία της έκφρασης «εύλογες προσπάθειες», σε συνδυασμο με την έκφραση «λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία», θα πρέπει να εφαρμόζεται η γενική αρχή της αναλογικότητας. Το εύλογο των προσπαθειών θα κριθεί κατά περίπτωση, σε σχέση με το μέγεθος της διακινδύνευσης των προσωπικών δεδομένων του ανηλίκου που εξαρτάται από το είδος της επεξεργασίας (σκοπός), το είδος των επεξεργαζόμενων δεδομένων, τις χρήσεις των δεδομένων (κοινολόγηση ή μη των δεδομένων).

Η εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής του υπευθύνου επεξεργασίας και συγκεκριμένα το εύλογο των προσπαθειών του για επαλήθευση της συγκατάθεσης του ασκούντος τη γονική μέριμνα αποτελεί εξειδίκευση της υποχρέωσης του υπευθύνου επεξεργασίας, που απορρέει από το άρθρο 7 του Κανονισμού, να «είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων του προσωπικού χαρακτήρα», και της υποχρέωσης για λογοδοσία γενικότερα⁷⁷.

Ως προς τη διαδικασία επαλήθευσης της συγκατάθεσης, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν καλές πρακτικές στο πλαίσιο του άρθρου 40 παρ. 2 περ. ζ του Κανονισμού⁷⁸, σύμφωνα με το οποίο ενώσεις και άλλοι φορείς που εκπροσωπούν κατηγορίες υπευθύνων επεξεργασίας ή εκτελούντων την επεξεργασία μπορούν να εκπονούν κώδικες δεοντολογίας ή να τροποποιούν ή να επεκτείνουν υφιστάμενους κώδικες δεοντολογίας, προκειμένου να προσδιορίσουν την εφαρμογή του Κανονισμού. Επίσης θα μπορούσαν να αντληθούν χρήσιμες πρακτικές από σχετικά προϋπάρχοντα κείμενα, όπως από την COPPA⁷⁹ και το υποστηρικτικό της κείμενο που έχει εκπονήσει η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (Federal Trade Commission)⁸⁰, υπεύθυνη για τον έλεγχο της εφαρμογής του παραπάνω ομοσπονδιακού νόμου⁸¹. Συγκεκριμένα η γονική συγκατάθεση μπορεί να παρέχεται π.χ. με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail), επαληθευόμενο με μεταγενέστερη

σκοποί), τους κινδύνους, το είδος των συλλεγόμενων δεδομένων, τις χρήσεις των δεδομένων (κοινολόγηση ή μη των δεδομένων), κλπ. Η επαλήθευση της ηλικίας μέσω ηλεκτρονικού συστήματος πιστοποίησης ηλικίας αναφέρεται και στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 58, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf). Υπάρχει συγκεκριμένη υπηρεσία στο διαδίκτυο, μέσω της οποίας ο χρήστης αποκτά έναν κωδικό απόδειξης ενηλικότητας: Κανελλοπούλου-Μπότη,Μ., Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό, <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Kanellopoulou-Botti.pdf>, σελ. 10 σημ. 26. Βλ. πάντως σχετική κριτική Philippe Jougleux, ό.π., σελ. 79, ο οποίος παρατηρεί ότι για την επαλήθευση της ηλικίας του ο ανήλικος «θα υπέκειτο σε περισσότερες επεξεργασίες προσωπικών του δεδομένων για τον στόχο της καλύτερης προστασίας του («η θεραπεία θα ήταν χειρότερη από το πρόβλημα»).

⁷⁷ Για την επαλήθευση ως βασικό πυλώνα της λογοδοσίας βλ. υπ' αριθ. 3/2010 Γνώμη Ομάδας άρθρου 29, http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp173_el.pdf, σημ. 4,21,38,41,49,53,57.

⁷⁸ Βλ. παρακάτω, υπό 2.3.7.

⁷⁹ Βλ. παραπάνω, σημ. 71.

⁸⁰ Βλ. Federal Register / Vol. 78, No. 12 / Thursday, January 17, 2013 / Rules and Regulations, σελ. 3986 επ., <https://www.slideshare.net/DailyHostNews/130117coppa>, όπου λεπτομερής αναφορά σε πρακτικές επαλήθευσης της γονικής συναίνεσης, σύμφωνα με την τροποποίηση που ισχύει από τον Ιούλιο του 2013 και όπου πολλές αναφορές και σχόλια σχετικές με το θέμα.

⁸¹ Βλ. και άλλα σχετικά με την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου στο πλαίσιο της προστασίας των ανηλίκων χρηστών σε Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο....., ό.π., σελ 850.

αλληλογραφία ή τηλεφωνική επικοινωνία, ή με σαρωμένο έγγραφο ή με τηλεδιάσκεψη ή σε περίπτωση που τα προσωπικά δεδομένα θα κοινοποιούνται και σε τρίτους να αποστέλλεται ταχυδρομικά στους γονείς προς υπογραφή έγγραφο συγκατάθεσης, να ζητείται σχετικό ηλεκτρονικό μήνυμα με ηλεκτρονική υπογραφή των γονέων κ.ά. Για την επαλήθευση της συγκατάθεσης υποστηρίζεται και η πρακτική της παροχής αριθμού πιστωτικής κάρτας του ασκούντα τη γονική μέριμνα και άλλων στοιχείων του (αριθμού ταυτότητας, τραπεζικού λογαριασμού⁸²) που όμως θέτει το ζήτημα της νομιμότητας της επεξεργασίας των σχετικών προσωπικών δεδομένων του γονέα, όπως την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Επίσης από την Οδηγία 2/2011 της Αρχής Προστασίας Προσωπικών δεδομένων «Ηλεκτρονική συγκατάθεση στο πλαίσιο του άρθρου 11 του ν. 3471/2006»⁸³ θα μπορούσαν να αντληθούν χρήσιμες πρακτικές επαλήθευσης της συγκατάθεσης.

Επισημαίνεται ακόμη ότι σύμφωνα με την Πρόταση Κανονισμού (άρθρο 86), η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε εξουσιοδοτηθεί να εκδίδει πράξεις σχετικές με τον περαιτέρω προσδιορισμό των κριτηρίων και των απαιτήσεων για την εξασφάλιση της παραπάνω επαληθεύσιμης συγκατάθεσης, εξετάζοντας ειδικά μέτρα για πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Επίσης η Επιτροπή μπορούσε να θεσπίσει πρότυπα έντυπα με ειδικές μεθόδους για την εξασφάλιση της επαληθεύσιμης συγκατάθεσης. Η δυνατότητα αυτή, μετά την κατάργηση των μαζικών εξουσιοδοτήσεων προς την Επιτροπή που πρόβλεπε η Πρόταση Κανονισμού, δεν περιλαμβάνεται στο ισχύον κείμενο του Κανονισμού. Σημαντικό ρόλο στην ίδια κατεύθυνση μπορεί πλέον να διαδραματίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας δεδομένων, στο πλαίσιο της έκδοσης κατευθυντήριων γραμμών, συστάσεων και βέλτιστων πρακτικών με στόχο τη διασφάλιση της συνεκτικής εφαρμογής του Κανονισμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 70.

Τέλος θα πρέπει να τονιστεί ότι και στην περίπτωση του άρθρου 8 εφαρμόζονται οι γενικές προϋποθέσεις εγκυρότητας της συγκατάθεσης που προβλέπονται στο άρθρο 7 του Κανονισμού⁸⁴, οι οποίες ισχύουν για τη συγκατάθεση οποιουδήποτε υποκειμένου προσωπικών δεδομένων⁸⁵. Άλλωστε το άρθρο 8 αποτελεί ειδική διάταξη σε σχέση με το άρθρο 7 του Κανονισμού, με αποτέλεσμα η ρύθμιση του άρθρου 7 να εφαρμόζεται συμπληρωματικά.

⁸² Παναγοπούλου-Κουντατζή, Φ., Τα νέα δικαιώματα για τους πολίτες βάσει του Γενικού Κανονισμού..., ό.π., σελ 84.

⁸³ Βλ. την Οδηγία αυτή στην ιστοσελίδα της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, <http://www.dpa.gr/pls/portal/docs/PAGE/APDPX/LAW/ODIGIES/2994.PDF>.

⁸⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Κανονισμού, με τον τίτλο «Προϋποθέσεις για συγκατάθεση»: 1. Όταν η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση, ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων του προσωπικού χαρακτήρα. 2. Εάν η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων παρέχεται στο πλαίσιο γραπτής δήλωσης η οποία αφορά και άλλα θέματα, το αίτημα για συγκατάθεση υποβάλλεται κατά τρόπο ώστε να είναι σαφώς διακριτό από τα άλλα θέματα, σε κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση. Κάθε τμήμα της δήλωσης αυτής το οποίο συνιστά παράβαση του παρόντος κανονισμού δεν είναι δεσμευτικό. 3. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του ανά πάσα στιγμή. Η ανάκληση της συγκατάθεσης δεν θίγει τη νομιμότητα της επεξεργασίας που βασίστηκε στη συγκατάθεση προ της ανάκλησής της. Πριν την παροχή της συγκατάθεσης, το υποκείμενο των δεδομένων ενημερώνεται σχετικά. Η ανάκληση της συγκατάθεσης είναι εξίσου εύκολη με την παροχή της. 4. Κατά την εκτίμηση κατά πόσο η συγκατάθεση δίνεται ελεύθερα, λαμβάνεται ιδιαίτερος υπόψη κατά πόσο, μεταξύ άλλων, για την εκτέλεση σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης της παροχής μιας υπηρεσίας, τίθεται ως προϋπόθεση η συγκατάθεση στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που δεν είναι αναγκαία για την εκτέλεση της εν λόγω σύμβασης.

⁸⁵ Για τη συγκατάθεση ως ένα κρίσιμο εργαλείο της προστασίας δεδομένων και κεντρικό άξονα του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού στο πλαίσιο του Κανονισμού βλ. Μήτρου, Λ., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, Αθήνα 2017, υπό 5.2. Βλ. επίσης Jougleux, Ph., Ευρωπαϊκό δίκαιο του διαδικτύου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 148 επ.

2.3.3. Διαφανής ενημέρωση και ευαισθητοποίηση

Το δικαίωμα ενημέρωσης και η αντίστοιχη υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας είναι εύλογο ότι πρέπει να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες και το εύλωτο των ανηλίκων. Έτσι σύμφωνα με την υπ' αριθ. 58⁸⁶ αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού, η οφειλόμενη ενημέρωση πρέπει να είναι ευχερώς κατανοητή και ειδικά η ενημέρωση που απευθύνεται σε παιδιά πρέπει να διατυπώνεται σε σαφή και απλή γλώσσα ώστε το παιδί να μπορεί να την κατανοεί εύκολα. Στη συνέχεια, το άρθρο 12 παρ. 1⁸⁷, που προβλέπει τη διαφανή ενημέρωση και ανακοίνωση, ορίζει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε οφειλόμενη πληροφορία σχετική με την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση, προσαρμοσμένη στο συγκεκριμένο πρόσωπο, *ιδίως όταν πρόκειται για πληροφορία απευθυνόμενη ειδικά σε παιδιά*. Στο πνεύμα αυτό θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ενημέρωση των ανηλίκων πρέπει να έχει ευρύτερο χαρακτήρα από εκείνη των ενηλίκων, έτσι ώστε οι ανήλικοι να πληροφορούνται από την ιστοσελίδα που επισκέπτονται για την πολιτική της σχετικά με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων⁸⁸, για τους κινδύνους του διαδικτύου⁸⁹, να αποτρέπονται να δίνουν προσωπικά στοιχεία δικά τους και συγγενών τους κ.λ.π.

Επίσης, όπως επισημαίνεται στη Γνώμη 2/2009 της Ομάδας του άρθρου 29 για την προστασία προσωπικών δεδομένων παιδιών⁹⁰, τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται, ιδίως, ότι αυτά τα ίδια πρέπει να είναι οι πρωταρχικοί προστάτες των προσωπικών τους δεδομένων. Ως προς τους τρόπους ενημέρωσης των παιδιών, η παραπάνω Γνώμη υπογραμμίζει ότι *στο πλαίσιο παροχής πληροφοριών σε παιδιά ή νόμιμους αντιπροσώπους τους, πρέπει να δοθεί έμφαση στην παροχή πολύπτυχων ανακοινώσεων που βασίζονται στη χρήση απλής, περιεκτικής και εκπαιδευτικής γλώσσας που μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτή. Μία συντομότερη ανακοίνωση πρέπει να περιέχει τα βασικά στοιχεία που πρέπει να παρέχονται κατά τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είτε απευθείας από το*

⁸⁶ 46 της Πρότασης Κανονισμού.

⁸⁷ 11 παρ. 2 της Πρότασης Κανονισμού.

⁸⁸ Οι πληροφορίες για την πολιτική αυτή μπορούν να αφορούν τις κατηγορίες των δεδομένων που συλλέγονται από παιδιά, τη χρήση που θα γίνει, τη διαβίβαση ή μη σε τρίτους κ.ά. Η σελίδα εισόδου στο δικτυακό τόπο και όλες οι σελίδες που απευθύνονται σε παιδιά πρέπει να έχουν σύνδεσμο με τη σελίδα που περιγράφει την πολιτική της παραπάνω προστασίας. Στην ίδια σελίδα να αναφέρονται τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου επεξεργασίας των δεδομένων, δηλ. ονοματεπώνυμο, ηλεκτρονική και ταχυδρομική διεύθυνση, τηλέφωνο. Στους χώρους συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων (chats, forum), που λειτουργούν στις ιστοσελίδες, πρέπει να προειδοποιούνται σαφώς οι ανήλικοι, κατά την είσοδό τους στο δικτυακό τόπο, να μη δίνουν τη διεύθυνσή τους ούτε των γονέων τους ούτε άλλο στοιχείο ταυτοποίησης. Βλ. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η πλοήγηση των ανηλίκων στο Διαδίκτυο και η νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αρμ ΞΑ' (2007) 851. Βλ. και Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 59, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf), το οποίο υπογραμμίζει ότι *οι ιδιοκτήτες και διαχειριστές ιστοσελίδων οφείλουν να υποδεικνύουν κατά τρόπο σαφή και εμφανή την πολιτική που εφαρμόζουν ως προς την προστασία των δεδομένων*.

⁸⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, και το Ψήφισμα της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0286+0+DOC+XML+V0//EL> το οποίο, στο σημείο 76, θεωρεί ότι *τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται με τρόπο φιλικό προς αυτά σχετικά με τους κινδύνους και τις συνέπειες της χρησιμοποίησης των προσωπικών τους δεδομένων στο διαδίκτυο*.

⁹⁰ http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_el.pdf

πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα είτε από τρίτο. Αυτό πρέπει να συνοδεύεται από περισσότερο λεπτομερή ανακοίνωση, ίσως μέσω υπερσυνδέσεων όπου παρέχονται όλες οι σχετικές λεπτομέρειες. Τα στοιχεία πρέπει (πάντα) να παρέχονται στους νόμιμους αντιπροσώπους και, αφού έχει αποκτήσει επαρκή ικανότητα, και στο παιδί. Ειδικές απαιτήσεις εφαρμόζονται στα στοιχεία που αποστέλλονται ηλεκτρονικά. Έτσι είναι βασικό οι ανακοινώσεις να αποστέλλονται στο σωστό τόπο και χρόνο – π.χ. θα πρέπει να απεικονίζονται απευθείας στην οθόνη πριν τη συλλογή των στοιχείων, αποτελώντας εργαλείο ευαισθητοποίησης των παιδιών για τους πιθανούς κινδύνους που προκύπτουν από τις διαδικτυακές δραστηριότητες. Πράγματι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι στο διαδικτυακό περιβάλλον, εν αντιθέσει με τον πραγματικό κόσμο, αποτελεί τη μοναδική ευκαιρία ενημέρωσης των παιδιών σχετικά με τους εν λόγω κινδύνους.

2.3.4. Δικαίωμα στη λήθη

1. Μια από τις καινοτομίες του Κανονισμού είναι το δικαίωμα διαγραφής ή «δικαίωμα στη λήθη» (right to be forgotten, droit à l'oubli). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, μεταξύ άλλων⁹¹ και στην περίπτωση που τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που απευθύνονται σε παιδιά. Το δικαίωμα αυτό έχει ιδίως σημασία όταν το υποκείμενο των δεδομένων παρέσχε τη συγκατάθεσή του ως παιδί, όταν δεν είχε πλήρη επίγνωση των κινδύνων που ενέχει η επεξεργασία, και θέλει αργότερα να αφαιρέσει τα συγκεκριμένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, κυρίως από το Διαδίκτυο. Το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να μπορεί να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα παρά το γεγονός ότι δεν είναι πλέον παιδί⁹².

Η διάταξη απαγορεύει την επιγραμμική διατήρηση πληροφοριών που αφορούν προσωπικά δεδομένα ανηλίκων και ενδέχεται να ενέχουν κίνδυνο για την προσωπική και επαγγελματική τους ζωή, δεδομένου ότι η παραμονή στο διαδίκτυο δεδομένων που αναφέρονται σε παιδιά μπορεί να οδηγήσει σε κατάχρηση των στοιχείων αυτών εις βάρος της αξιοπρέπειας των παιδιών και της κοινωνικής τους ένταξης⁹³.

⁹¹ Οι λόγοι αυτοί ορίζονται στο άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού και είναι οι ακόλουθοι : α) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία, β) το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α' ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία, γ) το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1 και δεν υπάρχουν επιτακτικοί και νόμιμοι λόγοι για την επεξεργασία ή το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 2, δ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα, ε) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να διαγραφούν, ώστε να τηρηθεί νομική υποχρέωση βάσει του ενωσιακού δικαίου ή του δικαίου κράτους μέλους, στην οποία υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας, στ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 8 παράγραφος 1.

⁹² Βλ. υπ' αριθ. 65 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού.

⁹³ Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 56, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf).

Το αντίστοιχο άρθρο 17 της Πρότασης Κανονισμού όριζε ότι το υποκείμενο των δεδομένων, εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένοι λόγοι⁹⁴, δικαιούται να απαιτήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή, ιδίως από το διαδίκτυο, των προσωπικών του δεδομένων και τη μη περαιτέρω διάδοση τους, *ιδίως σε σχέση με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία διατέθηκαν από το συγκεκριμένο πρόσωπο κατά την παιδική του ηλικία*. Η ιδιαίτερη αναφορά στα δεδομένα που κάποιος δημοσιοποίησε ή συγκατατέθηκε στην επεξεργασία τους όσο ήταν ανήλικος ήταν δικαιολογημένη, αφού λόγω της παιδικής ανωριμότητάς του, δεν είχε πλήρη επίγνωση των κινδύνων που ενέχει η επεξεργασία και θέλει αργότερα να τα αφαιρέσει, κυρίως από το Διαδίκτυο⁹⁵.

2.3.5. Η προστασία του παιδιού ως αντιστάθμισμα στο έννομο συμφέρον τρίτων

Στο άρθρο 6 παρ. 1 του Κανονισμού, όπου παρατίθενται περιπτώσεις στις οποίες –κατ' εξαίρεση– δεν απαιτείται η συγκατάθεση του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, περιλαμβάνεται και η περίπτωση στ, κατά την οποία η έλλειψη συγκατάθεσης αντισταθμίζεται από το αναγκαίο της επεξεργασίας για τους σκοπούς των έννομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος. Ωστόσο, όπως ορίζει η παραπάνω διάταξη, το έννομο συμφέρον του υπευθύνου επεξεργασίας ή τρίτου μπορεί να παρέχει τη νομική βάση για την επεξεργασία, υπό τον όρο ότι δεν υπερσχύουν τα συμφέροντα ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, μετά από προσεκτική αξιολόγηση⁹⁶, *ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί*, δεδομένου ότι τα παιδιά χρήζουν ειδικής προστασίας⁹⁷.

Πρόκειται για ένα ακόμη νομικό εργαλείο προστατευτικό για τα προσωπικά δεδομένα ανηλίκων, το οποίο αναμένεται να αξιοποιηθεί από τη νομολογία, αλλά και στο πεδίο της αυτορρύθμισης.

2.3.6. Υποχρέωση υπευθύνου επεξεργασίας για εκτίμηση επιπτώσεων της επεξεργασίας δεδομένων παιδιών

Μια από τις καινοτομίες της Πρότασης Κανονισμού ήταν, σύμφωνα με το άρθρο 33, η υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας για εκτίμηση των επιπτώσεων σχετικά με την προστασία δεδομένων, όταν οι πράξεις επεξεργασίας ενέχουν συγκεκριμένους κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων λόγω της φύσης, της έκτασης ή των σκοπών τους. Στις επεξεργασίες αυτές που ενέχουν την παραπάνω μορφή διακινδύνευσης, η Πρόταση Κανονισμού (άρθρο 33 παρ. 2δ) ενέτασσε –μεταξύ άλλων– την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων σε

⁹⁴ Σύμφωνα με την Πρόταση Κανονισμού, άρθρο 17 παρ. 1, οι σχετικοί λόγοι ήταν οι ακόλουθοι «α) τα δεδομένα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν άλλως πως σε επεξεργασία· β) το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα αποσύρει τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α', ή εάν το χρονικό διάστημα αποθήκευσης για το οποίο παρασχέθηκε συγκατάθεση έληξε, και εάν δεν υπάρχει άλλος νομικός λόγος για την επεξεργασία των δεδομένων· γ) το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα αντιτάσσεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του άρθρου 19·δ) η επεξεργασία των δεδομένων δεν είναι σύμφωνη προς τον παρόντα κανονισμό για άλλους λόγους».

⁹⁵ Βλ. υπ' αριθ. 53 αιτιολογική σκέψη της Πρότασης του Κανονισμού. Βλ. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στην Πρόταση Κανονισμού..., ό.π., σελ. 54-55.

⁹⁶ Βλ. λεπτομερέστερα για την προσεκτική αξιολόγηση υπ' αριθ. 47 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού.

⁹⁷ Βλ. σχετικά υπ' αριθ. 38 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού.

συστήματα αρχειοθέτησης μεγάλης κλίμακας (big data), τα οποία περιέχουν δεδομένα για παιδιά (καθώς και γενετικά ή βιομετρικά δεδομένα).

Στην αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 35 παρ. 3β του τελικού κειμένου του Κανονισμού, με τίτλο «Εκτίμηση αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων», εντάσσεται και πάλι ως ενδεικτική περίπτωση (της υποχρέωσης για εκτίμηση των παραπάνω επιπτώσεων) η επεξεργασία δεδομένων μεγάλης κλίμακας, πλην όμως δεν γίνεται πλέον ειδική αναφορά στα προσωπικά δεδομένα παιδιών⁹⁸. Ωστόσο, λόγω του ενδεικτικού χαρακτήρα της διάταξης της παρ. 2 του άρθρου 35, η υποχρέωση αυτή του υπευθύνου επεξεργασίας μπορεί να ισχύσει και στην περίπτωση επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ανηλίκων. Ειδικότερα, θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η ηλικία του υποκειμένου των προς επεξεργασία δεδομένων, προκειμένου, σύμφωνα με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου, να εκτιμηθεί αν πρόκειται για επεξεργασία που *ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων*⁹⁹.

2.3.7. Ευαισθητοποίηση του κοινού και εκπόνηση κωδίκων δεοντολογίας

Μεταξύ των αρμοδιοτήτων των Εποπτικών Αρχών που αναφέρονται στο άρθρο 57¹⁰⁰ του Κανονισμού περιλαμβάνεται η προώθηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και της κατανόησης σχετικά με τους κινδύνους, τους κανόνες, τις εγγυήσεις και τα δικαιώματα που σχετίζονται με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με ειδική προσοχή σε δραστηριότητες που απευθύνονται ειδικά σε παιδιά. Είχε προηγηθεί το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012)¹⁰¹, το οποίο στο σημείο 60 υπογραμμίζει ότι *είναι σημαντικό να ευαισθητοποιηθούν οι χρήστες όσον αφορά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων τους καθώς και των δεδομένων τρίτων συνδεδεμένων ατόμων από τους παρόχους υπηρεσιών ή τα κοινωνικά δίκτυα, καθώς και για τα διαθέσιμα μέσα προσφυγής σε περίπτωση χρήσης των δεδομένων τους πέραν του νόμιμου σκοπού βάσει του οποίου συλλέχθηκαν από τους παρόχους και τους εταίρους τους, με τρόπο προσαρμοσμένο στο προφίλ των χρηστών καθώς και σε κατάλληλη γλώσσα, με ιδιαίτερη έμφαση στους ανήλικους χρήστες*. Στην ίδια κατεύθυνση, το Ψήφισμα της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI))¹⁰², το οποίο, στο σημείο 76, *καλεί τα κράτη μέλη να διοργανώσουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης, ιδίως στα σχολεία*.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 2 περ. ζ του Κανονισμού, ενώσεις και άλλοι φορείς που εκπροσωπούν κατηγορίες υπευθύνων επεξεργασίας ή εκτελούντων την επεξεργασία μπορούν να εκπονούν κώδικες δεοντολογίας ή να τροποποιούν ή να επεκτείνουν υφιστάμενους κώδικες

⁹⁸ Αντίθετα η διάταξη αναφέρεται στο σύνολο των ευαίσθητων («ειδικών κατηγοριών») δεδομένων, που περιλαμβάνονται στα άρθρα 9 και 10 του Κανονισμού, μεταξύ των οποίων και τα γενετικά και βιομετρικά.

⁹⁹ Βλ. και υπ' αριθ. 75 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού, η οποία εντάσσει στις περιπτώσεις επεξεργασίας που εγκυμονούν κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων παιδιών.

¹⁰⁰ Άρθρο 52 της Πρότασης Κανονισμού.

¹⁰¹ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf).

¹⁰² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0286+0+DOC+XML+V0//EL>

δεοντολογίας, προκειμένου να προσδιορίσουν την εφαρμογή του Κανονισμού, μεταξύ άλλων, στην ενημέρωση και την προστασία των παιδιών.

3. Τελικές σκέψεις

Όπως και στην αρχή αναφέρθηκε, ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων περιέχει αρκετές καινοτόμες ρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων και πρόβλεψη της ειδικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων. Οι σχετικές διατάξεις θα μπορούσαν να εμπλουτισθούν, πέρα από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις που εκτέθηκαν παραπάνω σε ό,τι αφορά τη συγκατάθεση και την ενημέρωση, και με τις ακόλουθες: Να αναφερθούν περιοριστικά οι κατηγορίες των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων που επιτρέπεται να υποβάλλονται σε επεξεργασία, κατ' εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας π.χ. να προβλεφθεί ότι οι ιστοσελίδες που απευθύνονται σε ανηλίκους επιτρέπεται να συλλέγουν από αυτούς μόνο την ηλεκτρονική διεύθυνση και την ηλικία και να απαγορεύεται σε κάθε περίπτωση να συλλέγονται από τους ανηλίκους πληροφορίες που αφορούν το οικογενειακό τους περιβάλλον, το κοινωνικό και επαγγελματικό status των γονέων τους, φωτογραφίες, αριθμούς πιστωτικών καρτών και λογαριασμών¹⁰³.

Η εφαρμογή του Κανονισμού θα πρέπει να απεμπλακεί από τα βαρίδια της ρυθμιστικής ασάφειας και ερμηνευτικών δυσχερειών¹⁰⁴ που υπάρχουν, τουλάχιστον σήμερα. Η άρση των όποιων ασαφειών του Κανονισμού, πέρα από την αδιαμφισβήτητη θεωρητική της αξία και προσφορά στο επιστημονικό πεδίο, θα έχει και ιδιαίτερη πρακτική σημασία, αφού οι κυρώσεις για παράβαση των σχετικών διατάξεων είναι ιδιαίτερα αυστηρές¹⁰⁵.

Σε αυτό θα είναι κρίσιμη η συμβολή των αρμόδιων φορέων, όπως του εθνικού νομοθέτη, του Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων, των Εθνικών Εποπτικών Αρχών, αλλά και οι Γνώμες εμπειρογνομόνων και τα αποτελέσματα ευρύτερων διαβουλεύσεων. Όπως τονίζεται και στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2014 σχετικά με την 25η επέτειο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁰⁶, στην κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να εφαρμοστεί μια αποτελεσματική συνεργατική προσέγγιση και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών επιβολής του νόμου, των δικαστικών αρχών, της βιομηχανίας των ΤΠΕ, των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου, του τραπεζικού τομέα και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων υποστήριξης των νέων και των παιδιών, με στόχο να διασφαλιστούν τα δικαιώματα και η προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο.

¹⁰³ Είναι χαρακτηριστικό ότι στην υπ' αριθ. 130 αιτιολογική σκέψη της Πρότασης Κανονισμού αναφερόταν ότι πρέπει να ανατεθούν εκτελεστικές αρμοδιότητες στην Επιτροπή, μεταξύ άλλων, όσον αφορά τον προσδιορισμό τυποποιημένων εντύπων σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού, όπου προφανώς θα περιλαμβάνονται και οι κατηγορίες προσωπικών δεδομένων ανηλίκων των οποίων είναι επιτρεπτή η επεξεργασία.

¹⁰⁴ Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 57, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf), που επισημαίνει ότι οι εν λόγω διατάξεις πρέπει να αποσαφηνιστούν και να αναπτυχθούν κατά τρόπο που να διασφαλίζει ότι καθίστανται σαφείς και πλήρως λειτουργικές από τη στιγμή που θα εγκριθεί η νέα νομοθεσία.

¹⁰⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 83 παρ. 4 και παρ. 5 του Κανονισμού η παράβαση των σχετικών διατάξεων επισύρει διοικητικά πρόστιμα έως 10.000.000 ευρώ ή, αν ο παραβάτης είναι επιχείρηση, έως το 2% (ή, κατά περίπτωση, το 4%) του συνολικού παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών του προηγούμενου οικονομικού έτους, ανάλογα με το ποιο είναι υψηλότερο.

¹⁰⁶ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2014-0070&language=EL>

Καθοριστικός είναι ο ρόλος των παρόχων διαδικτυακών υπηρεσιών, για τους οποίους το ζήτημα, πέραν της νομικής θεώρησής του και των νόμιμων υποχρέωσεων που γεννά γι' αυτούς, εντάσσεται και στο πλαίσιο της κοινωνικής τους υπευθυνότητας. Μεταξύ των άλλων, οι πάροχοι θα πρέπει να προωθούν τεχνολογικές επιλογές στην κατεύθυνση του περιορισμού της πλήγησης των ανηλίκων εντός ορισμένων ορίων και με πρόσβαση υπό όρους, παρέχοντας έτσι ένα αποτελεσματικό εργαλείο γονικού ελέγχου, χωρίς ωστόσο αυτά τα μέτρα να αποτελούν υποκατάστατα της οφειλόμενης εμπειριστατωμένης διαδικτυακής αγωγής των ανηλίκων¹⁰⁷.

Από την άλλη πλευρά, οι διατάξεις του Κανονισμού για την προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων πρέπει να αποσαφηνιστούν και να αναπτυχθούν κατά τρόπο που να μην υπονομεύεται η διαδικτυακή ελευθερία¹⁰⁸, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη των ανηλίκων στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η εξισορρόπηση της ασφαλούς πλοήγησης των ανηλίκων στο διαδίκτυο με την ελεύθερη ανάπτυξη της συμμετοχής τους σ' αυτό αποτελεί πρόκληση για τους αρμόδιους φορείς, στην οποία οφείλουν να ανταποκριθούν.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, θα μπορούσε να γίνει η εξής γενική παρατήρηση: Στην όλη επιστημονική συζήτηση που αφορά την αναθεώρηση των εφαρμοστέων κανόνων στην κατεύθυνση αφενός της ενδυνάμωσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αφετέρου της απρόσκοπτης κυκλοφορίας τους στην Κοινωνία της Πληροφορίας, πρωτεύοντα ρόλο πρέπει να διαδραματίζει ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας του όλου ζητήματος, όπως εκφράζεται στο προοίμιο τόσο της καταργηθείας Οδηγίας 95/46¹⁰⁹, όσο και του Κανονισμού¹¹⁰, κατά την οποία «Η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να προορίζεται να εξυπηρετεί τον άνθρωπο». Και είναι αυτονόητο ότι το προβάδισμα που παρέχεται σ' αυτόν τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα πρέπει να είναι μεγαλύτερο, όταν τα προσωπικά δεδομένα αφορούν ανήλικο. «Αν οι κοινωνίες μας πρέπει να αγωνίζονται για πραγματικό πολιτισμό στον τομέα της προστασίας δεδομένων πρέπει να αρχίσουν με τα παιδιά, όχι μόνο ως ομάδα που χρειάζεται προστασία ή πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα πρέπει να προστατευθούν, αλλά επίσης επειδή πρέπει να ενημερώνονται για τα καθήκοντά τους ως προς τον σεβασμό των προσωπικών δεδομένων των άλλων»¹¹¹.

Πάντως, παρότι είναι εύλογο να δίνεται χρονική προτεραιότητα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων, αναμένεται από τον νομοθέτη να προβεί σε αντίστοιχες προστατευτικές ρυθμίσεις για τα προσωπικά δεδομένα και άλλων ευάλωτων ατόμων, πλην των ανηλίκων, που στερούνται δικαιοπρακτικής ικανότητας¹¹².

¹⁰⁷ Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 61, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf). Στο πλαίσιο της διαδικτυακής αγωγής τους, το ίδιο Ψήφισμα στο σημείο 62 επισημαίνει ότι είναι σημαντικό τα παιδιά και οι έφηβοι να ενημερώνονται πολύ νωρίς για το δικαίωμά τους στην ιδιωτική ζωή όσον αφορά το διαδίκτυο καθώς και να μάθουν να αναγνωρίζουν τις μεθόδους, οι οποίες συχνά είναι ανεπαίσθητα αντιληπτές, που χρησιμοποιούνται με σκοπό την άντληση πληροφοριών εκ μέρους τους.

¹⁰⁸ Βλ. και Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των ανηλίκων στον ψηφιακό κόσμο (2012), σημείο 57, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV\(2012\)0428_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2012/11-20/0428/P7_TA-PROV(2012)0428_EL.pdf)

¹⁰⁹ Αιτιολογική σκέψη 2: «τα συστήματα επεξεργασίας δεδομένων υπηρετούν τον άνθρωπο».

¹¹⁰ Αιτιολογική σκέψη 4.

¹¹¹ Γνώμη 2/2009 Ομάδας άρθρου 29, *in fine*.

¹¹² Γνωμοδότηση της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 σχετικά με τις προτάσεις μεταρρύθμισης της προστασίας των δεδομένων, που περιλαμβάνονταν στην τότε Πρόταση Κανονισμού, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp191_en.pdf, σελ. 13.

